

VALMA KÜLA ARENGUKAVA

2014 - 2020

Valma Külaselts, 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. ARENGUKAVAS KASUTATUD PÕHIMÕISTETE SELETUSED	5
1.1. Mõisted	5
1.2. Valma küla erilisus	5
1.3. Valma küla bränd „Valma mees“	6
2. VALMA KÜLA ÜLDISELOOMUSTUS	7
2.1. Valma küla ajalooost („Valma mees“)	7
2.2. Valma piirkonna looduslikud olud ja seosed Võrtsjärvega	11
2.3. Valma majanduslik seisund ja arengueeldused	13
2.3.1. Kalandus	13
2.3.2. Põllumajandus	13
2.3.3. Turism	14
2.3.4. Metsandus ja paadiehitus	15
2.3.5. Jahindus ja korilus	16
2.4. Elanikkond ja küla üldine sotsiaal-majanduslik seisund	16
2.5. Infrastruktuur	17
2.5.1. Teedevõrk	17
2.5.2. Elektrivarustus	18
2.5.3. Vesi ja kanalisatsioon	18
2.5.4. Jäätmemajandus	19
2.5.5. Side, internet, televisioon	20
2.5.6. Sadamad	20
2.5.7. Veeteed	22
2.6. Valma probleemid ja vajadused	23
3. VALMA KÜLA ARENGUVISIOON JA STRATEEGIA	26
3.1. Valma küla SWOT-analüüs	26
3.2. Valma küla strateegilised arengueeldused	27
3.3. Valma küla visioon	27
4. VALMA KÜLA ARENGUMEETMED JA TEGEVUSKAVA 2014-2020	29
4.1. Ühiskondlikud meetmed (rajatised jms)	29
4.1.1. Külamaja-infopunkt	29
4.1.2. Eksponeerida Valma küla sümbol – „Valma mees“	29
4.1.3. Traditsioonide taastamine	29
4.1.4. Puhkesadamad ja ujumiskohad	30
4.1.5. Valgustatud liuväli	30
4.2. Infrastruktuuri rajatised ja tegevused	31
4.2.1. Teedevõrgu arendamine	31
4.2.2. Elekter ja side	31
4.2.3. Vesi ja kanalisatsioon	32
4.2.4. Lagunevad hooned	32
4.2.5. Valma külaseltsi arendamine	32
4.3. Ettevõtluse arengu toetamine	34
4.3.1. Kalandus	34
4.3.2. Põllumajandus ja maaettevõtlus	35
4.3.3. Metsandus ja paadiehitus	35
4.3.4. Puhkemajandus ja turism	36
5. ARENGUKAVA MEETMETE AJAKAVAST JA RAHASTAMISEST	37

Sissejuhatus

Käesolev Valma küla arengukava on jätkuks 2007. aastal vastuvõetud küla arengukavale aastateks 2008–2013. Enamik eelmises arengukavas kavandatud meetmetest on realiseeritud (külamaja, kalurimuuseum, spordiväljak, külatänava valgustus, teede remont, küla vapp ja lipp, Vello Küti küla ajalugu kajastav suurteos „Kilde Valma kandi ajaloo“), küla ja Vörtsjärve avalikud stendid, tahvel Vabadussõjas võidelnute mälestuseks, laevatehase ja kalepurjekate ehitus, kalepurjeka kruisid, Valma Puhkelaagri, Järveveere Puhkekeskuse ja Päikesekivi Turismitalu ehitamine, Saba neemikuni viiva elektriliini rekonstrueerimine, Vana-Sauna puhkeala rannaala kindlustamine ja moderniseerimine jne). Realiseerimata on aga jäänud mitmed arengukava lõpuaastatele planeeritud tegevused - külamaja planeeritud laiendus, kalasadama rekonstrueerimine, rannapromenaadi rajamine, osa vee- ja kanalisatsioonitrassidest ja veel mõned väiksemad plaanid.

Käesoleva arengukavaga täpsustatakse varem seatud eesmärgid ja arenguid ning kavandatakse uued arengusuunad vastavalt toimunud muutustele.

Valma küla arengukava (edaspidi AK) koostamise eesmärgiks on:

- fikseerida olemasolev olukord Valma külas;
- sätestada Valma küla visioon, missioon ja strateegilised eesmärgid;
- määratleda lähtuvalt olemasolevatest looduslikest, majanduslikest, inim- ja sotsiaalsetest ressurssidest Valma küla prioriteetsed tegevusvaldkonnad ja arengupotentsiaal;
- kavandada püstitatud eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused;
- fikseerida kavandatud meetmete ja tegevuste orienteeruv ajakava;
- koostada vajalike ja esmajärjekorras realiseerimist vajavate projektide nimistu;
- määratleda võimalikud rahaliste vahendite kätteallikad.

Käesolev Valma küla AK on koostatud perioodiks 2014-2020. Samas on vastavalt vajadusele lisatud ka meetmed kaugemaks perspektiiviks. Seda on tehtud juhuks, kui vajaliku meetme realiseerimiseks tuleb reserveerida näiteks mingi maa-ala või seada muid piiranguid, mis tagaksid kavandatud meetme rakendamise tulevikus.

Kuna esimene AK (2008-2013) koostati Valma Külaseltsi initsiatiivil ja sellesse kaasati nii külarahvas kui asjasthuvitatud inimesed ka väljastpoolt küla, siis praegune AK lähtub eelmisest. Seega Valma küla AK näol on tegemist pidevprotsessiga, mida on hakatud täiendama ja vastavalt kujunenud tegelikele olukordadele ka korrigeerima. Valma küla AK on orientiiriks nii Valma Külaseltsi kui ka Viljandi valla ning teiste ametkondade ja eraettevõtjate tegevustele Valma külas.

Eeldame, et Valma külarahvas ise ja Valmasse investeringuid kavandavad ettevõtjad Valma küla AK arvestavad ja oma tegevused Valma Külaseltsiga kooskõlastavad.

Valma küla AK seostatakse järgmiste üldplaneeringutega:

- Viljandi vald
- Võrtsjärve SA
- MTÜ Võrtsjärve Kalanduspiirkond
- Võrtsjärve LEADER-programm

Valma küla vapp (autor Vello Kütt)

Valma küla lipp (autor Vello Kütt)

1. ARENGUKAVAS KASUTATUD PÕHIMÕISTETE SELETUSED

1.1. Mõisted

Arengu eeldused - kõik külas olemasolevad ressursid, mida on võimalik ja otstarbekas kasutada soovitud eesmärkide saavutamiseks.

Visioon - küla idealiseeritud tulevikupilt (seisund), milleni tahetakse kavandatud eesmärkide realiseerimise tulemusena jõuda.

Missioon - visioonist tulenev Valma küla tähtsus Valma külaelanike ja nende sugulaste ning tuttavate jaoks, samuti Valma küla tähendus ja roll Viljandi valla ja Viljandi maakonna seisukohalt.

Arengu eesmärk - visioonist lähtuv üldkirjeldus, milleni soovitakse teatud ajaks jõuda ja mis on määratletav, mõõdetav ja realselt elluviidav.

Arengukava - on piirkonna visioonist lähtuvate eesmärkide saavutamiseks suunatud kokkulepe, mis sisaldab olukorra analüüsi, arengueeldusi, -eesmärke ja kavandatud tegevusprioriteete.

Tegevuskava - loend konkreetsetest ülesannetest ja tegevustest, mida on vaja täita püstitatud eesmärkide saavutamiseks koos ressursside, elluviijate ja tähtaegade määramisega.

SWOT-analüüs - meetod protsessi, nähtuse, olukorra vms eri külgede analüüsiks. Tuleneb ingliskeelsete sõnade (*strengths* 'tugevused', *weaknesses* 'nõrkused', *opportunities* 'võimalused', *threats* 'ohud') algustähtedest.

1.2. Valma küla erilisus

Valma küla AK tekstis on oluline osa pühendatud olemasoleva olukorra selgitamisele. See on vajalik mõistmaks Valma küla erilisust teiste Viljandi valla küladega võrreldes.

- Valma küla on Võrtsjärve ääres ainukene küla, mis asub vahetult Võrtsjärve kaldal.
- Valma küla asub kahe maakonna piirimail, olles seega tõeline ääremaa.
- Võrtsjärv omab mitte ainult kohalikku vaid üle-eestilist ja üle-euroopalikku tähendust.
- Valma on soodsa asukoha tõttu üheks väravaks Hansa veeteele (Pärnu - Viljandi - Võrtsjärv - Suur-Emajõgi - Tartu - Peipsi - Pihkva - Novgorod).
- Valma külaelu on looduslikus sümbioosis Võrtsjärve ja selle ümbruse loodusega (väga suur veetaseme kõikumine - ca 3 m, kalasaagi muutused, kallaste erosioon, mudastumine, roostumine jms). See põhjustab mitmeid erimeetmeid (Võrtsjärve vee kvaliteedi tagamine ja kanalisatsioonivõrkude lõplik väljaehitamine, Võrtsjärve veerežiimi reguleerimine, järve kallaste puhastamine ja kindlustamine küla piirides jms).

Eelnevast tulenevalt leiame, et Valma väärrib erilist tähelepanu ja kohtlemist mitte ainult Viljandi valla ja Viljandi maakonna vaid ka Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu poolt (PRIA, Euroopa Kalandusfond, KIK, EAS, MES jt).

1.3. Valma küla brändiks on „Valma mees“.

Tegemist on 5-6 tuhat aastat tagasi Võrtsjärve ääres paiknenud muistses külas (Valma külas Saba neemikul) elanud umbes 45 aastase mehega, kellele oli austuse märgiks hauda kaasa pandud ohverdatud noor naine. „Valma mees“ sümboliseerib piirkonna looduslikku sobivust inimestele elamiseks. Siin elati muistsel ajal ja elukoht on atraktiivne ka kaasajal ning kindlasti ka tulevikus. Piirkonnas on inimeste jaoks piisavalt looduslikke elatusvahendeid (suur kalarikas järv, puhas vesi, head põllumaad, ulukirikkad seene- ja marjametsad, looduslikud luhaalad lindude pesitsemiseks, jõhvikasood, head veeteed jne).

„Valma mehe“ kohta pon koostatud ka legend-lugu, mis on esitatud käesoleva AK punktis 2.1.

2. VALMA KÜLA ÜLDISELOOMUSTUS

Valma küla asub Võrtsjärve loodeservas ja piirneb idast järvega, veepiiriks Tartu maakond. Külast lõunas asub Tarvastu vald, läänes Ridaküla ja põhjas Kolga-Jaani vald. Küla asub Viljandi maakonnas Viljandi vallas.

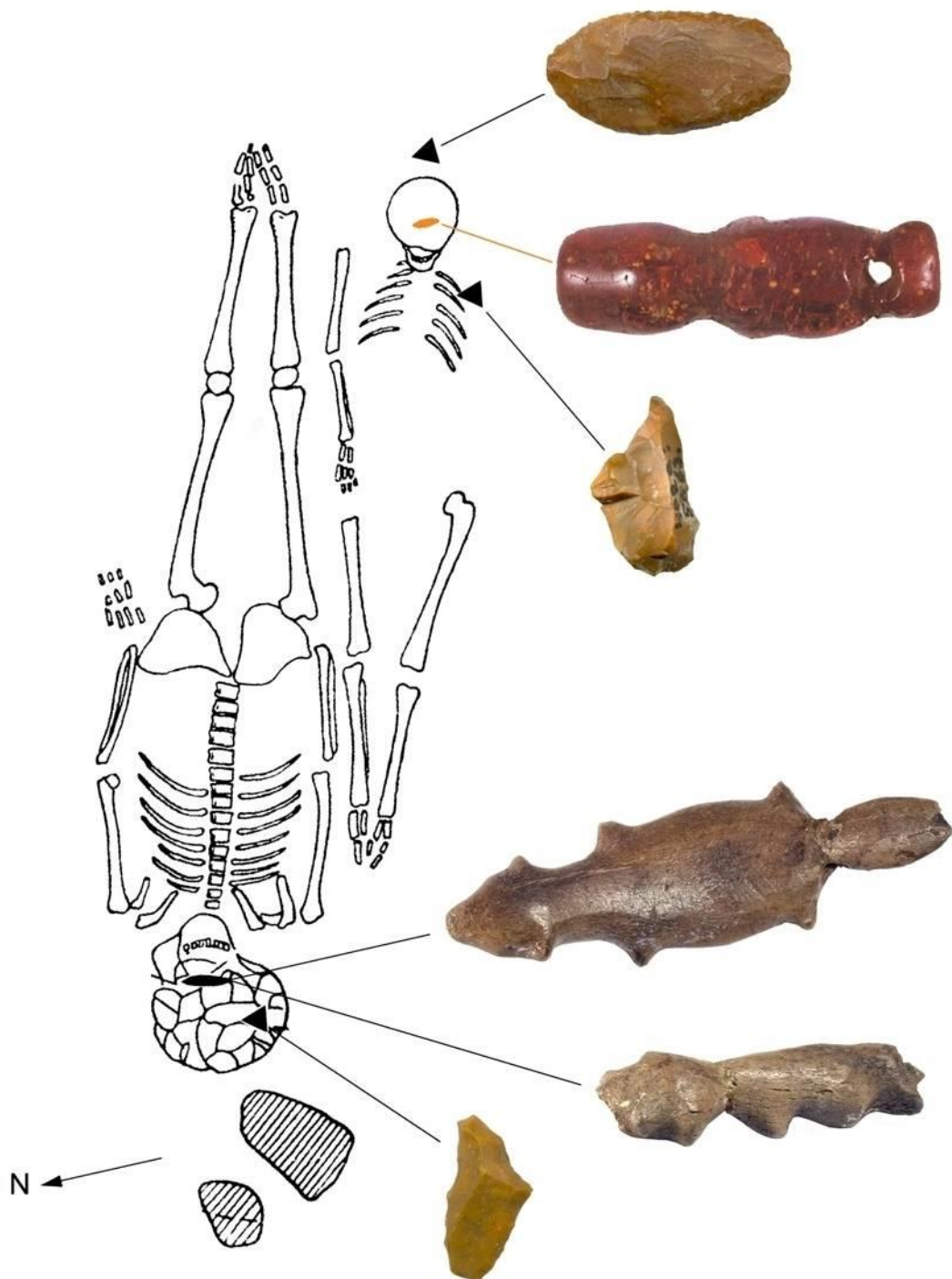
Valma külakeskus asub vallakeskusest ja Viljandi linnast 25 km ida poole. Geograafiliselt on küla põhjapiiril Tännassilma jõgi. Küla on pikliku kujuga, põhjast lõunasse - Oiu sillast kuni Tarvastu vallani - on ca 10 km. Ida-lääne suunas on küla suhteliselt kitsas - 2,5-3 km. Külast idas on Võrtsjärv, läänes Ridaküla ja suured metsamassiivid. Valma küla keskus asub otse Võrtsjärve kaldal muistse küla läheduses. Viljandi-Tartu maanteelt viib 3 km kaugusel asuvasse küla keskusesse Valma-Väluste- Mustla riigimaantee, mis kuni Valma külani on asfaltkattega.

2.1. Valma küla ajaloo („Valma mehe“ lugu)

Arheoloogiliste väljakaevamiste tulemusena möödunud sajandi 50ndatel aastatel avastati Valma praegusest keskasulast paar kilomeetrit lõunas Võrtsjärve kaldal Saba neemikul muinasasula asulakoht. Tehti kindlaks, et Saba neemikul oli umbes 6-7 tuhande aasta eest, nooremal kiviajal, juba kindlasti soome-ugrilaste poolt asustatud küla. Muistne asula koosnes kolmest kuni viiest püstkojast. Igaühe ees või sees asus kividest ümbritsetud tulease – lee. Kokku leiti 12 muistset tuleaset. Elanike arv võis korraga küündida mõnekümneni. Arvatavasti oli nende seas ka meie otseseid esivanemaid. Keel, milles meie esivanemad suhtlesid ei olnud kindlasti veel eesti keel, aga mõnest sõnast oleksime ajaloolaste andmetel siiski aru saanud.

Valma rahvas püüdis järvest ja ojadest kala, käis ümbruskonna metsades jahil ning korjas metsas kasvavaid söögitaimi, seeni, marju ja muud söödavat. Võrtsjärv oli siis suurem ja sopilisem, suuri kalu oli rohkem kui praegu ning ilmselt polnud ka roogu. Kalu sai madalas vees raiuda oda või ahinguga, eksitada roigastest kalatõketesse või niinest punutud võrku. Õnged olid suured luust konksuga, umbes sellised kui sikuskalandid. Jahiriistadeks olid odad ja vibud. Metsloomade püüdmiseks kaevati metsloomade radadele suuri püünisauke ja kasutati muid lõkse. Liha ja nahka andsid kobras, põder, hirv, metssiga, metshobune, tarvas, karu, mäger ja mitmed teised väiksemad loomad. Küttidel olid abiks koerad, muid koduloomi sel ajal veel ei olnud. Enamus töö-, jahi- ja kalapüügiistu olid tehtud puust, kuid kasutati ka muid materjale. Maa seest on arheoloogid leidnud luust, sarvest ja kivist valmistatud asju. Eriti olulisel kohal olid kivist esemed ja seepärast nimetataksegi seda kauget aega kiviajaks. Noorema kiviaja kultuurikihist on leitud ka lohku ja kriipsudega kaunistatud savipottide kilde. Selles stiilis valmistatud anumaid nimetatakse kammkeraamikaks ja sarnaseid anumaid on leitud ka läänemeresoomlaste eelkäijate juurest. Tõenäoline, et jääaja taandumise järel rändas osa siin elanud rahvast ka põhja poole ja asustas Läänemerest põhja poole jäävaid alasid. Nähtavasti on eestlased ja põhjarahvad (soomlased) omavahel kaugetes sugulussidemetes, millele viitavad ka sarnasused keeltes. Pole ka võimatu, et siitkandist pärit inimesed olid ka kuulsate viikingite eelkäijad.

Valma asula kaksikmatus II–III

Joonis 1. Muinaskalme leiud

Valma muinasasulast leitud väiksemad kiviriistad, nagu noaterad, nooleotsad ja karusnaha töötlemiseks kasutatud kõõvitsad olid tulekivist, mis annab

purustamisel eriti terava servaga klaasjaid kilde. Kirved ja talvad olid tehtud kvartsist või muudest eriti kõvadest kividest neid suurema rahnu pinnal lihvides. Tulekivi võib Võrtsjärve äärest leida harva ja seegi on viletsavõitu. See annab alust arvata, et suur osa toonastest kiviesemetest oli valmistatud Venemaalt või Karjalast sisseveetud kividest (muistne kaubatee Võrtsjärv - Suur-Emajõgi - Tartu - Pihkva - Novgorod?). Muistsetele kaubandussidemetele ja -teedele viitavad ka kalmetest leitud merevaigust ripatsid, mis on pärit lõunapoolselt Läänemere rannikult (kaubatee Võrtsjärv - Koiva - Daugava - Läänemeri?).

Arheoloogilised leiud on näidanud, et tänu kaubateedele elasid muistsel Viljandi- ja Tartumaal Eesti alade rikkaimad inimesed. Kauba- ja kosjareisid naabrite juurde olid tol ajal pikad. Siinse rahva lähemad sugulased võisid elada näiteks praeguse Viljandi või Põltsamaa kandis, samuti Pärnu ja Emajõe suudmes või koguni Põhja-Lätis. Ainsad teed nende juurde olid jõed, ojad ja järved ja ainukeseks liiklusvahendiks ühepuulootsik (haabjas). Metsas sai liikuda ainult mööda loomade poolt sissetallatud radu ja siis ka ainult oma jahimaadel. Võõrasse metsa ei tohtinudki minna.

Muistsed valmalased olid loodusrahvas ja nad elasid looduse reeglite ja rütmide järgi. Kõikjal olid nende jaoks haldjas - vees, maas, metsas, puudes. Loomadel oli samasugune hing nagu inimeselgi. On arvatud, et meie esivanemad pidasid mõnda looma isegi oma esivanemaks. Loomade austamist näitavad siit leitud loomakujukesed, näiteks luust kobras ja merevaigust metssiga, mida kanti amuletina kaelas. Ühe püstkoja alla oli maetud karukihv ning karukondid. Ilmselt peeti muistses Valmas ka praegusel ajal Siberis tuntud karuperesid, mis viitab selgelt soome-ugri päritolu rahvale. Inimesi endid matsid vist kõige sagedamini järvevesi ja metsloomad. Tõenäoliselt ainult juhtidele tehti mingeid erandeid.

Valma muinasasulast leiti ka otse külasse rajatud kalmud, millele ei oska teadlased kindlat põhjust anda. Leitud on kolme inimese jäänused. Ühte hauda oli maetud keskealine mees („Valma mees“) koos noore naisega. Teisest hauast leiti üks laps. Me ei tea, miks maeti koos mehega ka noor naine? Maetutele hauda kaasa pandud hinnaliste ripatsite ja esemete järgi võib arvata, et tegemist oli eriti tähtsate isikutega (külavanem, väejuht?). Võib-olla tähendas kodumulda matmine eriti suurt austust tähtsale isikule. Küsimuseks jääb, kas noor naine ohverdati ja anti ülikule kaasa või oli asi milleski muus? Igatahes oli mehe kolju nii hästi säilinud, et andis tükkidest kokku panna. Vene arheoloog-antropoloog ja kujur Mihhail Gerassimov valmistas selle järgi portreebüsti. Kuju järgi otsustades oli Valma mehe puhul tegemist igati sümpaatse esivanemaga. Valma mees näib oma ümaravõitu pea ja kergelt esileulatuvate põsenukkidega igati sõbraliku olemisega. Ta on samal ajal ka üks Eesti vanimaid elanikke, kellele me saame täna otsa vaadata ja keda me nägupidi tunneme. Valma mehe originaal asub Eesti Ajaloomuuseumis Tallinnas. Sellest tegi kujur Jaak Soans Võrtsjärve SA tellimisel kaks koopiat, millest üks asub avalikkusele vaatamiseks Võrtsjärve Sihtasutuses Rannu-Jõesuus ja teine Valma külamajas. Lisaks on Valma külamajas spetsiaalne stend, millel on kujutatud ka muistsete valmalaste elu-olu.

Joonis 2. M. Gerassimovi „Valma mees“ oma järeltulija Marko Vaheri embuses

On selge, et Valmas on elatud ka aastatuhandeid hiljem, tõenäoliselt on küla siinkandis olnud kogu aeg. Ka vanadelt keskaegsetelt kaartidelt leiame, et siit on läbi käinud ka väga vanad veeteed, millede kaudu jõudsid eurooplased Venemaale ja mis jätsid ka eesti alade asukatele oma märgi.

Eelnevast tulenevalt on oluline, et kaasaegsed oskaksid tähtsustada Valmat kui eestlaste eelkäijate muinasasulat ja kindlasti tunnevad selle vastu huvi ka teised rahvad mitmest riigist – võib-olla nad kohtuvad esmakordselt nii eaka esivanemaga näost näkku. Seega oleks muinasasula tähtsustamisel ka oluline osa Võrtsjärve äärses turisminduses.

Valma muinasasula on arheoloogide poolt aastail 1950 ja 1953-55 läbi kaevatud ja läbi uuritud. Leitud esemed ja ka Valma mehe säilinud luustik asuvad Eesti Ajaloomuuseumis. Arheoloogide uurimistulemused on esitatud raamatus „Eesti esiajalugu“ (autorid Jaanits jt, Kirjastus Eesti Raamat, Tallinn, 1982). Samuti on Võrtsjärve ja Valma eelajaloost kirjutanud Merike Mäemets raamatus „Ümber Võrtsjärve, Tartu, 2001.

Tänapäeval on Valma tüüpiline kaluriküla, kus elab alaliselt 107 inimest. Seda on 20 inimese võrra vähem kui viis aastat tagasi. Suviti, kui puhkusele tulevad külast pärit lapsed ja ka mingil põhjusel külast lahkunud inimesed, kasvab küla elanikkond mitmekordseks. Valma külas asub ka Võrtsjärve tähtsaim kalasadam, mille kaudu tuuakse maale 75-80% järve kalasaagist. Kalasadama kõrvale on viimastel aastatel rajatud ka mõned „puhtad“ paatide randumiskohad huvipaatide ja purjekate tarvis koos slipiteedega (Järveveere Puhkekeskus, Leo Aasa randumiskoht ja Peerna turismitalu).

2.2. Valma piirkonna looduslikud olud ja seosed Võrtsjärvega

Valma küla asub vahetult Võrtsjärve kaldal ja järv annab kogu külale oma näo ja mõtte. Seega mõjutab Võrtsjärve olukord ja looduslik seisund olulisel määral Valma külarahva elu-olu.

Võrtsjärv asub Lõuna-Eestis ja on Eesti suurim siseveekogu (270 km²). Järve pikkus on 34,8 km ja suurim laius 14,8 km. Rannajoone pikkus on 109 km. Keskmise sügavus on 2,8 m ja suurim sügavus pisut üle 6 m. Järves on keskmiselt 0,75 km³ vett. Looduslikest oludest tingituna kõigub järve veetase kuni 3,1 m (32,2 meetrit üle merepinna 06.09.1996 ja 35,3 m.ü.m. 26.11.1923). See seab paatide randumiskohtadele ja rannaelule teatud piirangud ja tekitab ekstreemsete veeseisude ajal tõsiseid kahjusid ka ümbritsevale loodusele (veelustiku ja kalade massilised hukkumised, talvine põhjani külmumine, kudealade perioodiline hävimine, kõrgema taimestiku hukk jms). Võrtsjärve lõunapoolses osas asuvad ka mõned saared üldpindalaga 35 hektarit. Maaliliseim neist on Tondisaar, mille järvi on järvel liiklejatel hea orienteeruda.

Järve lõunaosa erineb ülejäänud akvatooriumist. See on kitsas, taimestikurohke, mudastunud ning inimtegevusest puutumatu, kui Väike-Emajõe süngi pikendus välja arvata. Tondisaarest lõunapoole jääv järveosa koos Väike-Emajõe ning Õhne jõega on ideaalne paik loodusturistidele, kellele meeldib aerupaadiga vaikselt veel liuelda ja loodust nautida.

Järve kesk- ja põhjaosa on seevastu rohkem avatud, tuulisem ja sobib seepärast rohkem aktiivseks veemotospordiks ja jahtidele (mootorpaadid, skootrid, purjekad).

Võrtsjärv on Suur-Emajõe kaudu laevatava veeteega ühendatud Tartu linna ja Peipsi järvega. Võrtsjärv koos temasse suubuvate laevatatavate jõgedega (Õhne jõgi kuni Suislepani, Väike-Emajõgi kuni Tõllisteni, Tännassilma jõe suudmeala) ja Suur-Emajõega ning Peipsi järvega kokku moodustavad unikaalse Eesti siseveeteede süsteemi, mis on eriti atraktiivne loodusturismi arendamiseks. Suur-Emajõe ülemjooksul asub ka Alam-Pedja looduskaitseala ja Palupõhja külas (ca 12 km Rannu-Jõesuust) Eesti Looduse Fondi hallatav Palupõhja Looduskool. Neid kohti pääseb Võrtsjärve poolt külastama ainult veeteid kasutades. Kuna Suur-Emajõgi on suviti sageli suhteliselt kiirevooluline, siis tõelise naudingu saavad loodushuvilised, kes võtavad nõuks matkata kanuudel või omavalmistatud parvedel Rannu-Jõesuust (Suur-Emajõe lähe) Tartusse (ca 60km). Sealjuures peavad nad olema ettevaatlikud, sest Suur-Emajõgi on väga käänuline ning käänaku tagant võib ootamatult ilmuda mõni kiirpaat. Rannu-Jõesuust ca 6 km allavoolu suubub Suur-Emajõkke Pede jõgi, mis toob jõkke mõned kilomeetrid ülesvoolu ühinenud Pedja ja Põltsamaa jõgede veed. Kuna piirkond asub praktiliselt inimtühjal soostunud alal ja on looduskaitse all, siis on seal liikumine vaja kindlasti kooskõlastada looduskaitseala valitsejatega.

Suur-Emajõe suured luhaalad koos paljude kooldudega on kevadeti üleujutatavad. Tulenevalt Võrtsjärve kevadisest väga madalast veeseisust võib Suur-Emajõgi kevadeti voolata lõigul Pede jõgi - Rannu-Jõesuu ka tagurpidi (kuni 50 m³/s), tuues

osa Pede jõe veest Võrtsjärve. Ka see nähtus kuulub looduslike vaatamisväärsuste hulka.

Võrtsjärv on rikas ka siin pesitsevate lindude poolest. Läbi sajandite on linnud siinkandis elanud koos rannarahvaga. Kokku on Võrtsjärve piirkonnas määratud 213 linnuliiki, kellest pesitseb kohapeal 138 liiki. Võrtsjärvel on alalised linnud kajakad, luiged, tuttpütid, hüübid, pardid, roolinnud jpt. Linnuhuvilistel on siinkandis ilmselt palju huvitavat. Eeltoodu põhjustas ka Võrtsjärve lülitamise 2005. aastal Natura 2000 loodushoiualade koosseisu. Võrtsjärve jaoks on kehtestatud looduskaitse poolt piirangud, mis on mõneti arusaamatud ja vastuolus majanduse arendamise ja ka turismi huvidega.

Võrtsjärv on rikkaliku kalastikuga. Aastasadu on järvel kalu püütud töenduslikult. Viimasel kümnendil on peamised töenduskalad latikas, koha, angerjas ja haug. Neile järgnevad särg, ahven ja luts. Püünistesse satuvad aeg-ajalt ka säinas, linask, koger, tint, räabis jt. Varasematel aegadel peeti Võrtsjärve kalanduslikult vähetahtsaks. Saakides domineerisid vähemväärtuslikud särg, ahven ja kiisk, kes olid tõsisteks toidukonkurentideks vääriskaladele. Selleks, et prügikala arvukust vähendada, prooviti oluliselt suurendada väljapüüki. See aga ei andnud tulemusi.

Võrtsjärve Limnoloogiajaama teadlaste ettepanekul hakati järve 1960ndatel aastatel kalamajanduslikult melioreerima. Traalpüük lõpetati, kehtestati kalapüügi keeluajad, alammõõdud ja püügilimiidid. Kuigi peenkala väljapüük vähenes, suurenes oluliselt (3-5 korda) koha ja haugi arvukus ja väljapüük. Pärast seda kui angerja peamine konkurent latikas kuulutati „lindpriiks” ja Võrtsjärve asustati angerjamaimud, muutus Võrtsjärv kiisajärvest vääriskalajärveks. Praegu on Võrtsjärve kalandus Eesti Maaülikooli Limnoloogiakeskuse järve- ja kalateadlaste kontrolli all. Võrtsjärve idakaldal asub Eesti Maaülikooli Limnoloogiajaam, kus asub ka järvemuseum. Seal saab külastaja akvaariumides näha praktiliselt kõiki Võrtsjärve kalu ning nautida ka kaunist vaadet järvele ja Tondisaarele.

Võrtsjärve vee kvaliteet sõltub sinna suubuvate jõgede veekvaliteedist. Vesi vahetub järves keskmiselt üks kord aastas. Vee kvaliteedi muutusi on teadlaste poolt pidevalt jälgitud. Seoses Võrtsjärve vesikonnas põllumajanduse osatähtsuse vähenemisega alates 1980ndate aastate lõpust (väetiste ja mürkkemikaalide kasutamine on tunduvalt vähenenud) vähenes ka reostuskoormus järvele. Viimasel ajal on see hakanud jällegi kasvama, sest täisvõimsusel töötab jällegi EKSEKO, mis veab läga vesikonnas asuvatele põldudele ja kust niiekni kandub vooluvetega järve oluline osa biogeene. Samas on järves alles võimas jääkreostus, mis on pannud vohama kaldaäärse roo ning teinud sellest tõsise nuhtluse järvele. Teiseks oluliseks järve vee reostajaks on olnud linnad ja asulad. 2005. aastal, kui käiku läksid Viljandi puhastusseadmed, suunati kogu Viljandi linna puhastatud reovesi Tännassilma jõe kaudu küla põhjapiirile – Oiule. Vähetõenäoline, et Võrtsjärve tulev reostusmaht vähenema hakkaks. See eeldab ka küla ja vallapoolset survet asjaosalistele, kellest sõltub Võrtsjärve vee kvaliteet.

Eeltoodust selgub, et Võrtsjärv koos laevatavate jõgede ja ürgloodusega on unikaalne loodusobjekt eeskätt loodusturistide jaoks. Samas leidub Võrtsjärve kesk- ja põhjaosas piisavalt ruumi ka mootorpaatidele, veesuusatajatele, skautritele jt modernsetele veelõbustustele. Mõnes kohas tuleb aga külalistel

rangelt tegutseda koos loodusega. Rannarahvas seda tunnetab ja oskab. Turistidele seab see aga mõningaid piiranguid – igal pool ja ajal pole sünnis lärmata, mootorpaatidega ja ATVdega kihutada jne. Seepärast on oluline, et külaliste vastuvõttu korraldaks ja neid saadaks loodusmatkadel kohalikud elanikud. Nemad tunnevad kohalikke loodusolusid ning käituvad sümbioosis loodusega nagu rannarahvas siin on sajandeid elanud.

Valma küla baasil on võimalik välja arendada turismikeskus, mis looks juurde kümneid uusi töökohti ja looks motivatsiooni noortele peredele ja siit ajutiselt lahkunud tööeas inimestele Valmas elamiseks. Lisaks muudaks Võrtsjärve turismipotentsiaali plaanipärane ja reguleeritud arendamine senise, sisuliselt kontrollimatu puhkemajandusliku tegevuse loodushoiu seisukohalt säästvaks ning samal ajal kultuurseks ja vastuvõetavaks ka külarahvale.

2.3. Valma majanduslik seisund ja arengueeldused

2.3.1. Kalandus

Nõukogude aja lõpul asus Valmas ENSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumile alluv Võrtsjärve Kalamajand, mis tegeles peale Võrtsjärve kalamajandusliku kasutamise ka mitmete kõrvalmajandusharudega. Olulisemaks olid põllumajandus ja karjakasvatus. Peale põllumajandusreformi 1993-94 likvideeriti Võrtsjärve Kalamajand ning kogu tootmine ja ka tootmisressursid jagunesid osakute laialijagamise tulemusena põhiliselt Valma Kalamajandis töötanud inimeste vahel. Riikliku kalamajandi ajal ehitatud kalasadam ja kalapunkt koos kalasuitsutustsehhiga erastati mõnele aktiivsemale kalurile. Seni kaluri ametit pidanud inimestest said füüsilisest isikust ettevõtjad (FIE'd). Mitmed asutasid ka väiksemaid osaühinguid ning jätkasid ettevõtjate-omanikena oma senise põhitegevusega - kalapüügiga.

Võrtsjärve kalamajanduslik potentsiaal on suhteliselt piiratud ja sellest tulenevalt on kalandus jäänud sisuliselt nõukogudeaegsele tasemele. Angerjapüügis on toimunud mõningane tagasimine, sest viimastel aastatel on angerjamaine suudetud järve lasta vähem. Kuigi osa kaluriperedest ja ettevõtjatest töötleb ja turustab vähemal määral ka ise kala, puudub Valmas korralik ja nõuetekohane kalatööstus. Samuti on lõpuni ehitamata kanalisatsioonivõrk, mis püüaks kinni kogu Valmas tekkiva reostuse. Valmas on asutatud mitmeid kalurite organisatsioone. Üheks olulisemaks oli tulundusühistu Valma Kalur, mis püüdis esindada Võrtsjärve äärseid kalureid, kuid peamiselt juhtkonnast tulenevatel põhjustel sisulise majandustegevuseni siiski ei jõutud ja lõpuks likvideeriti.

2.3.2. Põllumajandus

Maa erastamise ja tagastamise tulemusena lagunes senine maaparandusega loodud terviklik maakasutussüsteem. Taas tekkisid siilumaad, mis tükeldasid ära olemasolevad drenaažisüsteemid ja terviklikud maatükid. Umbes 30% Valma küla territooriumist on kasutusel põllumaana. 70% on soostunud järveäärsed madalikud ja neid ääristavad metsamassiivid. Algul jäid tegutsema ka farmid – lüpsikari ja sigalad. Üksikisikute omandis on ka endine töökojahoone, mis praeguseks on täielikult rüüstatud ja muutunud sisuliselt varemaks. Samas seisundis on ka endine kütusetankla ja mitmed teised ühiskondlikult kasutatud hooned. Järveäärsed maad on praktiliselt kõik eraomandis ja nende omanikuvahetus saab

toimuda ainult nende soovil ning ostu-müügilepingute kaudu. Valmas tegutsevad ka mõned põllumajandusettevõtted ja talud. Põllumaad on põhilises osas haritud ja kasvatatakse peamiselt teravilja. Lüpsifarm ja sigalad praegu enam ei tegutse. Paaris majapidamises kasvatatakse ka hobuseid.

2.3.3. Turism

Viimastel aastatel on Valmas hakanud mitmed ettevõtjad pakkuma ka turismi teenuseid. Valmas tegutseb praegu 6 turismiettevõtet:

- Vanasauna puhkemaja (Vello ja Kai Mikk),
- Peerna turismitalu (Jaan Leetsar)
- Valma Puhkelaager-seikluspark (Kalle Kütt)
- Järveveere Puhkekeskus (Viktor Liseiski)
- Päikesekivi turismitalu (Ain Tirka)
- MTÜ Kaleselts (Marko Vaher ja Ants Leiaru) (kalepurjeka reisirid järvel)

Nimetatud ettevõtted pakuvad nii aastaringset kui ka sesoonset majutust ca 200-le inimesele. Lisaks on võimalus korraldada ka suviseid suurüritusi. Näiteks toimus Valmas mitmetuhande osavõtjaga üleriigiline jahimeeste kokkutulek. Tundub, et mitmed ettevõtjad Valma külas on juba mõistnud, et traditsioonilise kalanduse ja põllumajanduse kõrval kujuneb turismist juba lähiajal kolmas oluline majandusharu.

Turismiettevõtted tegutsevad koostöös kaluritega. Kaluripered valmistavad Võrtsjärve kaladest kohalike retseptide järgi kalaroogi, mida turismiettevõtjad pakuvad puhkajatele ja turistidele. Turismiettevõtted korraldavad puhkajatele tellimuste alusel paadimatku mootorpaatidel ja kalepurjekal. Aasta-aastalt Valma tuntus puhkajate hulgas on kasvanud. Turismiettevõtjatel on interneti kodulehed ning nad on Võrtsjärve Sihtasutuse, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse, Viljandi Turismiinfokeskuse ja teiste asjasthuvitatud organisatsioonide kaudu reklaaminud oma tegevusvõimalusi nii Eestis kui ka välisriikides.

Samas on turismi arendamisel tõsiseks probleemiks kujunenud Võrtsjärve kõikumise veeseis ja järve madalusest põhjustatud ebameeldivused suvel (hukkunud kalade hais rannas, kohati väga halb veekvaliteet, vee sogasus ja järve madalus, kaldaalade roostumine ning mudastumine). Madal veeseis takistab ka puhkuseks mõeldud paatide kasutamist (vindid, sverdid ja kiilud purunevad kivide tõttu, randumine on takistatud jms).

Eelpoolkirjeldatud probleemide lahendamiseks on juba aastaid tagasi Tallinna Tehnikaülikooli ja Tartu Ülikooli teadlaste poolt pakutud võimalust Võrtsjärve veerežiimi reguleerimiseks Rannu-Jõesuusse regulaatori ehitamisega. Kuna tegemist on üleriigilist tähtsust omava veekoguga, siis Valma küla ja ka Viljandi valla võimalustest ei piisa, et Võrtsjärve saneerimist tagavad abinõud teoks teha. Lisaks on looduse poolest vananeva Võrtsjärve veerežiimi parandamise vastu ka mõned loodusteadlased ja looduskaitsjad. Samas on selge, et nii Viljandi valla kui ka Valma küla turismi edasine arendamine Võrtsjärve looduslike olude tõttu on seetõttu piiratud ja edasine areng pärsitud.

2.3.4. Metsandus ja paadiehitus

Ümbruskonna metsad kuuluvad enamasti riigile kuid arvestatavalt on ka erametsi. Erametsaomanikud varuvad oma küttematerjali reeglina ise ja vähesel määral ka turustavad seda. Alma kandi metsadest on läbi aegade saadud ka puitmaterjali kaluripaate ja kalepurjekate ehituseks. Mõned aastad tagasi tegutses külas väikene saetööstus, mis aga suleti, kuna ei suutnud konkurentsipüsida.

Läbi aegade on Valma rahvas omale Võrtsjärvel kala püüdmiseks paate ehitanud. Materjaliks on olnud valdavalt läheduses kasvavast metsast saadud okaspuu. Paadikaared leiti samuti metsast ja sooladelt, kus leidus kõveriti kasvanud kuuski ja mände. Väiksemate puust paatide kõrvale ehitati möödunud sajandi esimesel poolel hulgaliselt ka suuremaid, madala süvisega svertidega varustatud purjekaid, mis on saanud omale järelveetava kalenooda järgi kalepurjeka nime. Purjekad olid aukartustäratava suurusega: 10-14 m pikad, 3,5-4 m laiad ja ca 12-15 m kõrguse mastiga. Purjepinda oli keskmiselt 70-80 ruutmeetrit. Öhtupäikese käes olevat purjekad loonud hunnitu vaatepildi valmalaste jaoks. Mitmete inimeste mälestuste järgi seilas Võrtsjärvel kalepurjekate ehitamise tippaegadel 50-70 purjekat (mõnedel andmetel koguni 100). Kuna purjelaevu oli küllaltki palju, hakati omavahel võistlema ja korraldama ka kuulsaid Valma purjeregatte, millest võttis osa purjekaid igast Võrtsjärve rannakülast. Üks tuntumaid ja kuulsamaid kalepurjeka regattide korraldajaid ja võitjaid oli 1930ndatel ja sõjajärgsetel aastatel Kalev Tihane, kes lahkus meie seast manalateele 2006. aastal.

Kalepurjekate ehitamise traditsioone jätkasid Väino Leiaru, Marko Vaher ja Ants Leiaru. Nende meeste ettevõtmisel valmis Võrtsjärve Sihtasutuse toetusel Valmas esimene taasiseseisvumisjärgne kalepurjekas Paula 2005. aastal. OÜ Marant ehitas Valmassa puidust paatide ja kalepurjekate ehitamiseks vajaliku hoone (laevatehase), mille ellungult on tulnud veel kaks kalepurjekat ja mitmeid puidust aeru-mootorpaate.

Traalpüük keelati Võrtsjärvel 1960ndatel aastatel. Kuna Võrtsjärvest sai 1970ndatel angerjajärv, siis asendus kalapüük peamiselt paikse mõrrapüügiga ja kalepurjekate asemel võeti kasutusele peamiselt traktorimootoriga (Belarus, T-40, T-20 jt) varustatud puidust, plastmassist ja metallist valmistatud paadid. Viimastel aastatel on kalurid endale soetanud ka suuremaid vanadest päästepaatidest ja muudest metall- ja plastmassalustest ümberehitatud kalapüügipaate ning uuemat tüüpi plastikust siniseid kalapaate. Kunagine atraktiivne kalepurjekatega kalapüük on tänaseks asendunud mürisevate ja vägagi eriilmeliste ning mitte kuigi ilusate mootorpaatidega. Puidust väikepaatide kõrvale on samuti ilmunud plastmassist ja metallist väikepaadid.

Tulenevalt asjaolust, et kalepurjekad (Võrtsjärvel seilab praegu kaks purjekat) on viimase seitsme aasta jooksul leidnud turistide poolt väga hea vastuvõtu, tundub, et vanade paadiehitusmeistrite tarkusi ja oskusi võib veel vaja minna. Sisuliselt loodi kalepurjeka ehitamisega ja sellega turistidele lõbusõitude korraldamisega Valma külasse kaks uut töökohta. Tundub, et vanad puidust paadid on sobilikud eeskätt turismi arendamiseks. Valmas tegutseb MTÜ Kaleselts, mille tegevusalaks on puidust kalepurjekate ja paatide ehitamine ning turistidele purjekasõitude korraldamine.

2.3.5. Jahindus ja korilus

Tulenevalt asjaolust, et Valma piirkonnas on suhteliselt palju metsamaad, võserikke ja järveäärseid luhtasid, on siinkandis ka hulgaliselt ulukeid (metssead, põdrad, kitsed, karud, jäneseid jt). Paljud kohalikud elanikud on koondunud piirkondlikesse jahiseltsidesse (Tänassilma ja Leie jahiseltsid), kes on soetanud endale ka kindlate piiridega jahialad, jahimajad ja muu kaasaegse jahitehnika. Jahindus on kalanduse kõrval läbi aegade olnud piirkonnas auväärse kohal. Näiteks käesolevaks jahiperioodiks on Tänassilma jahiseltsil lubatud küttida kuni 30 põtra, 80 metssiga, 20 metskitse, lisaks veel väikeulukeid – kobras, rebane, kährik. Loomulikult austatakse kehtestatud küttimislimiite. Jahindus on kohalike jaoks kindel traditsioon, mis annab meestele hea tervise ja kala kõrvale ka muu leivakõrvase.

Samuti on piirkonnas oluline koht korilusel – seened, marjad. Samal ajal tuleb märkida, et jahindus ja korilus on külaelanike jaoks nn kaasnevad majandustegevused, millede arvel uute töökohtade loomine ja majandustegevuse edasiarendamine ei ole oluliselt võimalik.

2.4. Elanikkond ja küla üldine sotsiaal-majanduslik seisund

Seoses Võrtsjärve Kalamajandi erastamisega ning omandisuhete muutumisega vähenes kiiresti töökohtade arv. Eriti kiiresti vähenes töökohtade arv teenindussfääris. Kaluripered ja põllumajandustootjad tulevad iseseisvalt toime kalapüüniste ja paatide remontimise ja hooldamisega. Külas on tegevuse lõpetanud klubihoone, töökoda, tankla, kalapunkt ja kauplus. Töötuid on rohkem naiste hulgas, kel on lapsed. Samuti on sisuliselt tööta ka vanemad inimesed. Hooajalist juhutööd leiavad üksikud inimesed sulastena kutseliste kalurite juurest. Paljud noored on siirdunud tulusamat tööd otsides tööle linnadesse või välismaale.

Erastamisprotsessi ajal juhtusid Valmas ka mitmed tuleõnnetused, mille jäljed on näha veel praegugi. Kõige rohkem said tules kannatada klubihoone, järveäärne puhkemaja-saun ja laululava. Eespoolnimetatud varemed kuuluvad praegu eraomanikele ja nende seisund on haletsusväärne juba ligi 20 aastat. Eespoolnimetatud varemed ja mittekorras endised tootmis- ja teenindushooned annavad Valmale küllaltki ebameeldiva ja korratu maa-asula ilme. Nende hoonete omanike hoolimatus ja tegevusetus ei loo ei Valma elanikele ega ka külalistele-turistidele heakorrastatud asula mainet.

Viimastel aastatel on külarahvas muretsenud omale muruniidukeid. Nende kasutamise tulemusena on küla üldilme viimastel aastatel paranenud. Majapidamiste aiad on heakorrastatud, hooned värvitud ja katused parandatud. Eriliselt paistab silma Valma külamaja ümbrus, mis tänu külamaja perenaise Anne Schvede hoolikusele on kujunenud tõeliseks Valma visiitkaardiks ja külarahva aktiivseks kokkusaamise kohaks.

Küla on rahvastiku poolest tervikuna siiski hääbuvas seisundis ja keskmine vanus suureneb pidevalt. Kui nõukogude ajal elas külas ca 200 püsielanikku, siis 2007. aastaks oli rahvaarv vähenenud 120-130ni ja käesoleval ajal on külas alles ainult

107 elanikku. Praegu ei näe kahjuks põhjust, miks see eelolevatel aastatel kasvama hakkaks.

Valma külas puuduvad sisuliselt elementaarsed teenindusasutused - kool, sidekontor, bensiinijaam, juuksur, kingsepp, kauplus, keemilise puhastuse vastuvõtupunkt, söökla-baar jne. Kunagi saadi suur osa neist teenustest kohapealt. Praegu asub küla keskusele lähim kauplus Tartu-Viljandi maantee ääres, ca 3 km kaugusel. Põhikool ja lasteaed asub Kalmetul, ca 7 km kaugusel, lähim gümnaasium 25 km kaugusel Viljandis. Mõningaid teenuseid saavad külaelanikud praegu teistest küladest (bensiniijaam ja perearst Leies ca 8 km, raamatukogu Oiul 5 km, perearst ja vallakeskus 25 km kaugusel Viljandis).

Valma jaoks on regionaalpoliitiliseks keskuseks 25 km kaugusel asuv maakonnakeskus, Viljandi linn. Kultuurilist vabaaja veetmist ja huvitegevust pakub Valma rahvale eeskätt Viljandi linn ja 2007. a avatud Valma külamaja baasil arendatav kultuuriline tegevus. Spordisõpradel on võimalik kasutada Kalmetu Põhikooli võimlat.

Regionaalpoliitilises ja maakondlikus mõttes on Valma küla puhul tegemist ääremaal asuva külaga - külal on veepiir Tartumaaga. Seoses asjaoluga, et Valma küla kuulub Viljandi valla koosseisu, mis piirneb Viljandi linnaga, ei loeta Valmat regionaalpoliitiliste toetuste määramisel ääremaaks. Seepärast on ka riiklike toetuste määrad 20-30% väiksemad kui teistes analoogilises geopoliitilises olukorras asuvates külates, kus vallad ei piirne maakonna keskustega. Leiame, et see on ebanormaalne, sest kaugemat kanti Viljandist kui keskusest annab Viljandimaalt otsida.

2.5. Infrastruktuur

2.5.1. Teedevõrk

Valma küla keskus asub Tartu-Viljandi rekonstrueeritud asfaltkattega maanteest 3 km kaugusel. Marama kaupluse juures asuv ristmik on korralikult välja ehitatud ning tähistatud vajalike suunaviitadega. Väljas on ka Valmat kui puhkeala tähistav märgistus. Marama kaupluse juurest algab Valma-Väluste riigitee (T-24145), mis on kuni Valma keskuseni (3 km ulatuses) heas korras asfaltkattega. Valma keskasula lõpust on nimetatud tee kuni Valma küla piirini, ca 3,5 km ulatuses kruuskattega. Kohati vajab Valma-Väluste kruuskattega tee uut kruuskatet ja teepind tõstmist, kuna kevadeti on see tee otseselt lumesulavete mõju all ja muutub raskesti läbitavaks. Seoses väga kiire turismi arenguga liigub sellel teel suviti tuhandeid turiste kõikvõimalike liiklusvahenditega (magamisvagnid, suured ja väikesed bussid, sõiduautod, mootor- ja jalgrattad, ATVD jt). Intensiivistunud liiklus on teed kõvasti kulutanud ja suurendanud oluliselt selle tolmusust. Suvine teetolm on muutunud lausa nuhtluseks teeäärsetele majapidamistele. Arvestades asjaolu, et turistide vool tulevikus suureneb, on otstarbekas taotleda Maanteeametilt kogu Valma-Väluste riigimaantee viimist asfaltkatte alla. Esimese sammuna aga selle ajutiselt tolmuvabaks muutmist. See aga ei ole külarahva võimuses - me vajame selleks Viljandi valla ja Viljandi Maavalitsuse toetust.

Nõukogudeaegse kalamajandi aastatest on Valma keskasulas ka mõningad siseteeõigud asfaltkattega - endise Valma kaupluse juurest Valma kalapunktini

viiv teelõik ja Vana-Sauna puhkekeskusesse viiv teelõik. Kalapunktini viivat asfaltkattega teelõiku on tänu veterankalur Enno Kella initsiatiivil suudetud suhteliselt hästi korras hoida. Viimati sai nimetatud teelõik killustikuga pinnatud 2006. a suvel. Töökoja ja garaažideni viivat asfaltkattega teelõiku ei ole 20 aastat remonditud ja see on tänaseks lagunenu. Aja jooksul on tekkinud teekattesse väga suured löökaugud.

Ülejäänud Valma keskasula ja küla siseteed on valdavalt nõukogudeajast pärit maaparanduse käigus rajatud kruuskattega teed. Nendele pole regulaarset hooldamist üldjuhul tehtud. Tulenevalt eeltoodust on teed kohati väga auklikud ja halvas seisundis - kevadisel teede lagunemise perioodil muutuvad kohati praktiliselt läbimatuteks. Eriti halvas seisundis on Valma-Väluste maanteelt (7,4 km juurest) kuni Saba neemikuni (NB! Valma muinasasula asukohani) viiv teelõik. Halvas seisundis on praktiliselt ka teised Valma küla siseteed. Viiratsi valla poolt lahendati suhteliselt hästi talvine külade lumest lahtiajamine. Samas on lahendamata kruusateede hõõveldamise ja korrashoiu küsimused. Ilmselt tuleks taotleda Viljandi vallalt kõikide Valma küla piiridesse jäävate vallateede ja ka kohalike üldkasutatavate erateede regulaarse korrashoiu ja rekonstrueerimise kava koostamist ja selle rakendamist. Ka erateede omanikud võiksid oma tee korrashoiule (teede ärte niitmine, koristamine risust ja võsast jms) rohkem tähelepanu pöörata.

2.5.2. Elektrivarustus

Valma külas on kõik majapidamised varustatud elektrivooluga. Valma keskasulas ja ka mõnes majapidamises vahetati mõned aastad tagasi välja suur osa nõukogudeaegseid alumiiniumist madalpinge õhuliine kaabelõhuliinide vastu. Samas on elektrimadalpinge rekonstrueerimistööd veel pooleli ja neid tuleks kavakindlalt jätkata.

Mõnevõrra kurvemas seisus on äärealadel asuvate talukohtade varustamine madalpingega. On selge, et ka elektrivarustuse osas vajab Valma küla sihipärast ja konkreetsete aastakavadega tagatud ja rahastatud tegevusplaani, et külas oleks vähem voolukatkestusi ning tagatud parema kvaliteediga elektrivool.

Omaette probleemiks on kujunenud Valma keskasula välisvalgustus. Mõned aastad tagasi alustati välisvalgustuse ehitamisega, kuid kahjuks jäi see pärast paari lühikese lõigu ehitamist pooleli. Tõsi, 2007. aastal pikendati välisvalgustust oluliselt mõlemas suunas, millega tehti tubli samm edasi. Kuid sellega pole olukord kaugelki veel lahendatud. Perspektiivis oleks vajalik varustada välisvalgustusega ka ülejäänud riigiteelõigud ja ka kohalikud teed järveäärsetesse puhkekeskustesse ja majapidamistesse, samuti randa viivad teelõigud. Kaugemas perspektiivis ja turismi arengut silmas pidades on detailplaneeringu järgi ette nähtud ehitada ja valgustada küla piires asuv nn rannapromenaad, mis on paljudele samal ajal ka kodutee.

2.5.3. Vesi ja kanalisatsioon

Valma küla keskasula on osaliselt varustatud tsentraalse veevärgiga. 2012. aastal veevärki uuendati. Olemasolevad veetrassid asendati uute plasttorudega, rajati uus puurkaev ja rekonstrueeriti reovee puhastusseade. Kuigi keskasula on osaliselt varustatud tsentraalse veevärgi ja kanalisatsiooniga, kasutab enamik

Valma külas asuvatest majapidamistest isiklike šaht- ja puurkaevude vett. Veevaestel perioodidel ei jagu madalates šahtkaevudes majapidamistele vajalikus koguses vett. Samuti ei ole selge, millise kvaliteediga on vesi šahtkaevudes.

Valma keskusesse on rajatud ka väike jupp tsentraalset kanalisatsioonivõrku, mis on ühendatud bioloogilise puhastusseadmega. Aja jooksul on reoveejuhtme ligiduses asuv järveala kalasadama kõrval tugevasti mudastunud ja suplemiseks kõlbmatu. Valmasse tuleks lähiaastatel tingimata rajada uued kanalisatsioonivõrgud järveäärsete majade ja puhkekeskuste reovete kanaliseerimiseks ja puhastamiseks. Tänapäeval on mõneti arusaamatu, miks ei ole üle-euroopalise tähtsusega kaitsealas asuva Vörtsjärve vee kvaliteedi tagamiseks Valma külas välja ehitatud tänapäeva nõuetele vastavat veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemi. Kindlasti on vaja ehitada juurde uusi joogiveetrasse ja kanalisatsioonitrasse ning ülepumpamisjaamu. Valma keskasulast lõuna- ja põhjasuunas on kavandatud uute suvilate ja elamute ehitamine ning nende varustamine kaasaegsete veesüsteemidega on tulevikus möödapääsmatu.

See kõik eeldab samuti kindlat ja plaanipärast tegevust. Viljandi valla ülesandeks jääks seejuures esmajoonel Valma küla veevarustuse ja kanalisatsiooni arengukava koostamine ja ka selle realiseerimine Euroopa Liidu ja KIKi toetuste abil.

2.5.4. Jäätmemajandus

Valma külas on olmejäätmete kogumine ja äravedu korraldatud. Majapidamistel on olmejäätmete kogumiseks soetatud vajalikud konteinerid ja sõlmitud lepingud veofirmadega. Majandusuuringud on näidanud, et majanduslikult kasulikum on jäätmeveo kavand teha kohaliku keskkonnateenistusega mitme vallaga koos, ühistegevuse korras. Sel juhul tuleb jäätmevedu majapidamistele odavam. Oluline on, et jäätmeveo firmade tegevus (jäätmekorje logistika, sorteerimine, hinnad jne) oleks Viljandi Vallavalitse järelevalve all. Kasumiahnete firmade poolt organiseeritud ja valla poolt korraldatud jäätmete sorteerimine ja äravedu on maarahva jaoks kallis. Seda enam, et aastasadu on majapidamised omi jäätmeid ise utiliseerinud (komposteerinud, põletanud, kindlatesse kohtadesse mahamatnud jne). Hajaasustuses tekkivad orgaanilised jäätmed pole looduse jaoks eriline probleem, enamasti kahjutustuvad need looduslike protsesside tulemusena looduslikes toitumisahelates.

Valma külas töödeldakse mitmetes majapidamistes toorkala kaubakalaks ja konservideks. Kala töötlemise juures tekib olulistest kogustes jäätmeid, millede utiliseerimine toimub praegu peamiselt nende komposteerimise ja matmise teel. Vahel on külas tunda ka roiskunud kalajäätmete lõhnu, mida levitab külas asuv poolillegaalne kalatööstus. Nii kohalikele elanikele kui ka turistidele on see selgelt ebameeldiv. Tundub, et kala ümbertöötlevad ja kokkuostvad majapidamised peaksid sellele jäätme probleemile ka ise rohkem tähelepanu pöörama. Näiteks leppima keskkonna- ja tervisekaitse teenistustega kokku igal konkreetsel juhul kalajäätmete utiliseerimisviisi ja jäätmete kogumise ning äraveo küsimused.

Mitte tagasiostetava klaastaara kogumine ja äravedu on Valma külas praegu tsentraliseeritud. Endise mahapõlenud klubihoone juures asub klaasi kogumiseks erikonteiner, mida regulaarselt ka tühjendatakse. Muude ohtlike jäätmete

(patareid, vanad akud, päevavalguslambid, keemiliste ainete jäätmed jms) äravedu ja kogumine on küll valla poolt üks kord aastas korraldatud, kuid Valma küla seisukohalt siiski ilmselt mittepiisavalt. Kuna nende jäätmete kogumine toimub küllalt harva, sokutatakse neid jäätmeid mujale - metsa alla või järve. Kahjuks puudub ka küllaldane info ohtlike jäätmete kogumise ja äraveo kohta.

Õnneks on vanaraud küllaltki kõrges hinnas ja nii on isetegevuslikud vanaraua kogujad suurema osa Valma küla vanarauast juba kokku korjanud ja ära vedanud. Kuna vanaraua kogujad ei ole huvitatud vanaraua hoiuplatside kordategemisest, siis enamasti on endised vanaraua kogumise kohad tugevasti risustunud ja äärmiselt inetud ning kohati isegi ohtlikud (näiteks nael jalga). Seoses sellega kerkib Valma küla jaoks üles aga uus probleem - kus on see koht, kuhu Valma külarahvas saaks koguda suuremõõtmelised jäätmed, mis ei mahu konteineritesse? Ja kuidas korraldada nende jäätmete äravedu?

2.5.5. Side, internet, televisioon

Tõenäoliselt ainsa külana Viljandi vallas töötab Valmas veel nõukogudeaegne analoogtelefonijaam ja sidesüsteem. Seepärast ei saa me telefoniside puhul rääkida tänapäevasest digitaaltelefoniside kvaliteedist. Seoses mobiilside intensiivse levikuga on suuremal osal Valma elanikest olemas ka mobiiltelefonid. Lähimad mobiilsidemastid asuvad Oiul ja Leies, millede antennid on suunatud piki Tartu-Viljandi maanteed ja seepärast ei ulatu levi hästi Valma külasse ja Võrtsjärve läänerannikule ning kohati ka Võrtsjärvele. Nii ongi mobiilside (viimasel ajal eriti EMT) kohati katkev, telefon vahetab sageli iseeneselikult masti, kõned on hakitud või katkevad hoopis.

Aktiivsemad inimesed on proovinud soetada omale ka rahuldavat internetisidet. Mobiilsidel baseeruvate internetiühenduste kvaliteet sõltub suurel määral majapidamiste asukohast, ümbruskonna metsasusest ja mobiilside mastide asukohast ning hetkel võrgus olevate arvutite arvust. Riikliku programmi Külatee-3 raames rajatud internetiside töötab Valmas ainult üksikutes majapidamistes – peamiselt nendes, kus mobiilsidemast on silmaga näha. Õnneks saime Valma Külamajja interneti püsiühenduse. Mõned majapidamised on endale soetanud ka Eesti Energia poolt pakutud KÕU internetiside. Kuigi see on vähese jõudlusega, saavad inimesed oma asjad kuidagi ära ajada. Olukorra lahendamiseks on vaja, et Viljandi vald side probleeme külas tõsiselt uuriks, töötaks välja ja rakendaks hästitoimivad lahendused (uus sidemast Valmasse, valguskaabli viigud majadeni jms).

Televisioonisignaali tuleb Valmasse põhiliselt Põlvamaalt, Valgjärvel asuvast telemastist ja on kvaliteedilt rahuldav. Külarahvas on omal algatusel paigaldanud ka satelliitside antenni (taldrikuid). Satelliitside on reeglina hea kvaliteediga.

Kokkuvõttes on telefoniside olukord Valmas rahuldav, mõnedes järveäärsetes taludes siiski ka ebarahuldav. Sama ei saa öelda veel internetiside kohta. Televisiooni signaal on praegu veel suhteliselt heal tasemel.

2.5.6. Sadamad

Võrtsjärv on Valma külaelu kujunemisel mänginud läbi aegade määravat rolli. Pääsuks järvele on juba ammustest aegadest rajatud paadikanaleid ja ehitatud

kividest muule jää ja tormilainete kahjuliku tegevuse vastu. Väga suurt rolli mängib seejuures Võrtsjärve veetase, mis kõigub kuni 3 m. Madalvee perioodidel katkeb mitmetes paadikanalites ühendus järvega ning kalurid on sunnitud oma paadid jätma reidile ankrusse. Lisaks mõjutavad paadikanalite olukorda madalveeajal tugevad tuuled, mis täidavad ja ummistavad setetega paadikanalid. Nende taaskasutusele võtuks tuleb paadikanaleid aeg-ajalt ekskavaatoritega süvendada. Seega Võrtsjärve looduslikud olud on läbi aegade mänginud paadisadamate puhul väga tähtsat rolli.

Valmas on kalurite kasutuses olnud mitu paadisadamat. Üks vanimaid asus Valma külakeskusest lõunasuunas ca ühe kilomeetri kaugusel (rahva suus „vana muul”). Vana muuli kasutati nii kala randa toomiseks kui ka kuulsate Valma regattide korraldamiseks. Tõenäoliselt asus vana muul looduslikult soodsaimas asukohas ja ummistus setetega ka vähem. Veel praegugi on selgelt nähtav endine paadikanal, mis on ainult osaliselt setetega täitunud. Praegu vana muuli enam ei kasutata. Tulenevalt asjaolust, et vana muuliga piirnevad maad on kõik eraomandis, on raske vana sadamat (muuli) uuesti kasutusele võtta, kuigi see oleks ühiskondlikes huvides ning ka turismi ja veespordi arendamise eesmärgil otstarbekas. Siinkohal võiks arutada, kuidas ja millistel tingimustel saaks Viljandi vald taas järveäärse sadama teenindusmaa omanikuks või seda rentida (maade erastamise ajal tegi vald rumalasti, kui need maad endistele omanikele tagastas ja ei jätnud neid ühiskondlikeks vajadusteks).

Nõukogude ajal ehitati Valmasse uus kalasadam, mis varustati kala maaletoomiseks osaliselt ka betoonist kai ja telfertõstukiga. Praegu on sadam kalurite eraomandis ja kasutusel kala maaletoomiseks. Sadamas on kümnekond suure kalapaadi kohta ja sadama vastuvõtuvõime on sisuliselt ammendatud. Praeguse seisuga ei ole Valma kalasadama baasil võimalik oluliselt uusi sadamateenuseid osutada. Seda nii sadama väiksuse kui ka sanitaarse seisundi tõttu (suviti kuumade ilmadega levib sadama piirkonnas roiskuva kala hais).

Valma küla piirides asub lisaks veel mitmeid väiksemaid sadamakohti, mida kasutatakse kala maaletoomiseks ja ka huvipaatide hoidmiseks. Tänu mitmetele ettevõtjatele on puhkesadamate olukord viimasel ajal paranenud ja Valma küla suudab vastu võtta ka külalispaaite (veeturiste). Samuti on puhastatud roost ja võsast Valma külakeskuse Võrtsjärvega piirnev rannaala. See on avanud maalilised vaated järvele ning taas saab ka järves supelda. Valmasse on võimalik hea tahtmise korral ja Viljandi valla toel rajada ka suhteliselt heal tasemel supelranna (pidev hooldamine ja roost puhastamine, kivide kokkulükkamine, liiva täiendav pealevedu, riietuskabiinide ja WCde ehitamine, vetelpääste, veemöödupost jne). Vajadus supelranna järele on olemas ja tõenäoliselt on selle rajamine aja ja raha küsimus.

Kokkuvõttes on Valma sadamate olukord rahuldav. Suhteliselt halvemas olukorras on Valma kalasadam koos kalapunktiga, mis ühelt poolt ei vasta Euroopa Liidu kehtestatud kala maale toomise nõuetele ja teiselt poolt ei ole ta oma ebaesteetilise seisukorra tõttu atraktiivne ka turistidele ja külalistele. (Mõned aastad tagasi pakkus Võrtsjärve Kalanduspiirkond sadama omanikele toetust olemasoleva kalasadama rekonstrueerimiseks, kuid kalurite omavahelise kokkuleppe puudumise tõttu jäi raha kahjuks kasutamata.) Samuti vajavad

edasiarendamist ka puhkesadamad ning edasist heakorrastamist Valma rannikuala-rannapromenaad.

2.5.7. Veeteed

Tänu suhteliselt rahuldavas seisus sadamatele on Valma kaudu avatud praktiliselt kõik Eesti arvestatavad siseveeteed. Samuti osa ka Venemaa siseveeteedest – Velikaja ja Želtsa jõed ning nende äärsed linnad. Praegu on Valmast võimalik sõita veeteed pidi Tartusse, Peipsi järvele - Mustveesse, Kallastele, Värskasse, Räpinasse, Narva jõge pidi kuni Narvani, Velikaja jõge pidi Pihkvani ja sealt veel edasi Venemaa poole. Võrtsjärvelt saab veeteed pidi Suislepani ja Jõgevesteni. Lisaks on veeteed kaudu võimalik külastada Alam-Pedja Looduskaitseala ja liigelda paatidega Pede, Põltsamaa ja Pedja jõgedel ja Suur-Emajõe vanades jõekooludes metsiku loodusega keskkonnas. Veeteede olemasolu annab Valmale tugeva eelise loodusturismi arendamiseks. Linnastunud eluviisiga ja loodushuvilistele eurooplastele on Valmast algavad veeteed kahtlematult atraktiivsed ja suurt huvi pakkuvad (vt joonis 1).

Joonis 3. Valma asend siseveeteede suhtes

Valma sadamate kõrval on külast 3 km kaugusel, Oiul, arendamisel uus sadamakompleks, mis asub otse Hansa veeteel ja millest kujuneb lähiajal välja arvestatav uus väikesadam asjahuvilistele ja turistidele. Sadam avati 2013. aasta suvel ja on leidnud juba praegu hea vastuvõtu.

Lisaks olemasolevatele veeteedele on suhteliselt lihtsalt võimalik rajada kunagise Hansatee liinil, piki Tännassilma jõge, veetee kuni Viljandini ja perspektiivis sealt edasi kuni Pärnuni. Juhul, kui taastatakse muistne veetee täies ulatuses liinil Pärnu - Viljandi - Võrtsjärv - Tartu - Peipsi - Pihkva - Novgorod, on loodud atraktiivne turismimaršruut miljonitele Läänemerele seilavatele alustele ja väikelaevadele. Lisaks on andmeid, et Võrtsjärvelt sai alguse ka veel teine muistne veetee. Tõenäoliselt reisisi mööda Väike-Emajõe Valgani ja sealt edasi piki Koiva jõge Daugavani ning sealt edasi Riia lahte ja Läänemere rannikule. Seda oletust kinnitab näiteks fakt, et Valma mehe kalmest leiti ka merevaigust kujakesi, mis teatavasti saavad olla pärit ainult Läti ja Leedu mererandade liivikutest. Ka selle veetee kasutusvõimalusi turismi arendamiseks tasuks edaspidi uurida.

On üldtuntud tõsiasi, et raha liigub mööda teid ja meie ülesanne on see kinni püüda. On selge, et suur hulk rikkust ja raha on liikunud ja liigub ka mööda veeteid. Kui me suudame kasvõi väikese osa sellest Valmas kinni püüda, looksime juurde uusi tasuvaid töökohti mitte ainult Valma küla rahvale vaid ka Viljandi linnale. Kuigi muistsete Hansa veeteede taastamine ei saa kunagi jõukohaseks Viljandi vallale ja Valma külale, on see üleriigilise tähtsusega ettevõtmine kindlasti jõukohane Eesti Vabariigile ning Euroopa Liidule. Ja sellest ei saaks kasu ainult Valma küla, vaid ka Viljandi vald, Viljandimaa ning ka Eesti Vabariik.

2.6. Valma probleemid ja vajadused

Eelpool kirjeldatu alusel on alljärgnevalt välja toodud Valma küla arengu peamised probleemid ja vajadused. Nendest lähtuvalt on omakorda tuletatud Valma visioon ja arengustrateegia, mis on esitatud käesoleva arengukava II osas. Samuti on koostatud vajalikke tegevusi-meetmeid kirjeldav osa.

Valma küla arenguks tuleb lahendada järgmised üldised probleemid:

- Valma küla loodusliku (Võrtsjärv) kalamajandusliku ja turismipotentsiaali täielikum ärakasutamine ja uute töökohtade loomine.
- Kalandustegevuse optimeerimine uute väikeste kalatöötlemise ettevõtete rajamisega ja kalavarude suurendamisega. Võimalik on rajada ka uusi kalakasvandusi.
- Infrastruktuuri viimine kaasaja nõuete tasemele, sh:
 - riigi- ja vallateede parem korrashoid ja tolmuwabaks muutmine, sisetee remont, katete ehitamine ja tolmuwabaks muutmine;
 - kergliiklustee rajamine lõigul Marama kauplus - Valma keskus;
 - elektrivarustuse kaasajastamine, olemasoleva jaotusvõrgu rekonstrueerimine, Valma keskasula ja ranna promenaadi välisvalgustuse ehitamine;
 - tsentraalse veevarustuse ja kanalisatsioonisüsteemi väljaarendamine (sh keskasula rannikuvööndi veevarustus ja kanalisatsioon + ülepumpamisjaamad ja puhastusseadmed).

- Suurjätmete organiseeritud äraveo sisseseadmine, ohtlike jäätmete veo paremustamine.
- Kaupluse ja ühiskondliku söögikoha arendamine-loomine. See peaks eeskätt olema suunatud suveperioodil turistide teenendamiseks, keda siin piirkonnas on kuni 5000.
- Valma keskasula heakorra otsustav parandamine (vanade kasutamata hoonete ja varemete korrastamine või lammutamine, iseenesest tekkinud prügi mahapanekukohtade likvideerimine, kõikide kinnistute eeskujulik korrashoid, keskasulas asuva allee renoveerimine jne).
- Telefoniside- ja internetisignaali tagamine kõikides Valma küla majapidamistes.
- Kalasadama moderniseerimine ja viimine vastavusse Euroopa Liidu poolt kehtestatud kala maaletoomise nõuetega.
- Põllumajandusega seotud ehitiste kaasajastamine ja farmide viimine vastavusse Euroopa Liidu poolt kehtestatud keskkonnanõuetega.
- Puhkeotstarbeliste sadamate rekonstrueerimine ja viimine vastavusse Euroopa siseveeteedel asuvate huvipaate randumiskohtade nõuetega.
- Võrtsjärve loodusliku seisundi parandamine (veeseisu reguleerimine, roo ja vohava taimestiku kõrvaldamine, rannaalade korrastamine).
- Valma vee- ja loodusturismikeskuse loomine ja väljaarendamine. Puhke- ja turismi arenguks vajaliku infrastruktuuri loomine külarahvaga kooskõlastatud arenguplaanide alusel (paadisadamad, liikuv tankimisjaam, supluskohad, teenindusasutused jms). Korrastada Valma Mehe hauakoht, reklaamida Valma küla „Valma Mehe” loo kaudu, näiteks tunnuslause „Valma Mees - meie kõigi esivanem”, jne).
- Valma külamaja väljaarendamine eeskätt külaelanike huve arvestavalt (juurdeehitus, kalurimuuseum, parkimisplats, raamatukogu teenused jms).
- Paadiehitustraditsioonide jätkamine.
- Rannapromenaadi väljaehitamine koos kaldaala kindlustamise ja asfalteerimisega.
- Asjalike koostöösuhete loomine üleriigiliste kalurite ja põllumeeste organisatsioonidega, aga samuti meie elu mõjutavate keskkonnateenistuste ja riigiasutustega.
- Valmale „oma nimega” ja heakorrasstatud küla maine loomine

Eespoolkirjeldatud looduslikud ressursid ja vajalikud tegevused nende kasutuselevõtuks loovad Valma külale terve hulga arenguvõimalusi, mis lubab meil välja tuua uue küla visiooni ja ka missiooni nii Viljandi valla kui ka Viljandi maakonna jaoks. Tulenevalt Võrtsjärve järjest kasvavast turismipotentsiaalst on Valmal seega ka üleriigiline tähendus.

Tulenevalt Võrtsjärve ja Suur-Emajõe luhtade lülitamisest Euroopa Liidu poolt kaitstavate Natura 2000 looduskaitsealade koosseisu, on võimalik elu Valma külas korraldada juhindudes kehtestatavatest kaitsekorralduskavadest. Samas peab Valma külarahvas olema aktiivne kaasaraäkija Valma küla- ja Võrtsjärve rannarahva elu-olu mistahes suunas mõjutavate looduskaitse otsuste ja kaitsekorralduskavade vastuvõtmisel.

Käesolev Valma AK lähtub eespoolkirjeldatud Valma küla seisundist ning seab peaeesmärgiks hääbivas seisundis oleva küla hääbumise peatamise ja selle viimise uuele arenguteele. Käesoleva arengukava koostajad on arvamisel, et Valma küla ei ole võimalik taaselustada ainult traditsiooniliste majandustegevuste arendamise kaudu. Me peame lisaks leidma uusi ja perspektiivikaid majandustegevuse valdkondi, mis tooksid külasse täiendavalt rahalisi ressursse. Oleme seisukohal, et uute tegevusaladega loovad tarmukad ettevõtjad ise omale tasuva tegevuse ja sellega kaasnevad ka uued töökohad ning luuakse eeldused noorte külasse tagasitulekuks. Valma küla peamiseks arengueelduseks on Võrtsjärv kui väga atraktiivne ja kõrge rekreatsiooniline väärtusega loodusressurss, mida tuleb saneerida.

3. VALMA KÜLA ARENGUVISIOON JA STRATEEGIA

3.1. Valma küla SWOT-analüüs

Seesmised tugevused

- Rahvast on parasjagu
- Turism arenenud
- Majapidamised elus
- Kaunis loodus, Võrtsjärv
- On veel noori ja tööeas inimesi
- Töökad inimesed
- Tugev ja heakorrastatud külakeskus külamajaga
- Kalandus välja ei sure
- Võrtsjärvest tulenevad eeldused turismi arendamiseks
- Hea tee Tartu-Viljandi maanteelt küla keskuseni
- Valma asub Hansa veeteel

Välised võimalused

- Tihedam koostöö Viljandi valla ja Viljandi Maavalitsusega
- Tihedam koostöö naaberküladega (Ridaküla, Loime, Mähma, Survaküla) ühise piirkondliku keskuse loomiseks
- Sõprusküla välismaal
- Valma olemasolu ja Võrtsjärv teadvustub Eestile ja Euroopale
- Projektide kirjutamine

Nõrkused:

- Noored lähevad ära, tööd ei ole
- Teed auklikud, tolmused
- Elektrivoolu kõikumine külas
- Koostöö vähesus külas
- Noortel vähe tegevusvõimalusi
- Kasutamata põllumaa ja varemetes hooned
- Võrtsjärv vananeb, suur veetaseme kõikumine
- Küla hajaasustus (transpordi probleem)
- Majapidamised viidastamata

Ohud

- Kindlustunde vähesus
- Noored lahkuvad maalt
- Omandiprobleemid
- Riigi regionaalpoliitika vähene mõju
- Keskkonnateenistuste ettevõtlust halvav surve

3.2. Valma küla strateegilised arengueeldused

Valma küla arengueeldused tulenevad piirkonnas asuvatest ressurssidest, mida on võimalik majanduslikes ja sotsiaalsetes huvides kasutada. Olulisim seejuures on mitmesuguste olemasolevate ressursside kasutuselevõtt ja nende baasil majandustegevuse arendamine. Kui külas on piisavalt ettevõtjaid ja tööd rahvale (eriti noortele), hakkab ka külaelu sotsiaalses valdkonnas arenema. Meie juurde on väga hea teedevõrk, v.a Valma-Väluste riigimaantee, mis tuleb tulevikus kõvakatte alla viia.

Meie põhilisteks **majandusressurdeks** on:

- Võrtsjärv (kalandus, kalatööstus?, turism, veesport, talvised tegevused Võrtsjärve baasil jne);
- Uute kalakasvanduste rajamine;
- Valmat ümbritsev põllumajandusmaa;
- Mets, jahindus, korilus;
- Ilus ja maaliline loodus, rekreatiivne ressurss, puhkemajandus, harrastuslik kalapüük;
- Kivid?, muda?, roog;
- Valmas asuva muinasasula kujundamine turismimagnetiks.

Mõnele küsimustele tuleb veel vastuseid otsida.

Näiteks:

- kas külas on piisavalt palju tööealisi ja noori inimesi? Seda peaks täpsemalt selgitama järgmiste arengukavade jaoks;
- kas kõik kunagised talukohad on ja saavad asustatud? Käivitada koos Viljandi vallaga projekt „Maale elama“;
- mida teha Valmas välismaalastega, kes on hulga maid ja maju kokku ostnud ning mida ei kasutata? Kas püüame nendega ühendust võtta ja nad meie elu vastu huvi tundma panna?

3.3. Valma küla visioon

Milline võiks olla Valma küla aastal 2025? Kas ta vastab allpoolkirjeldatule või on ta sellest erinev? Arengukavas kavandatud meetmete rakendamise tulemusena võiks ta meie arvates välja näha sellisena.

- Valma on jätkuvalt kaunite majade ja hooldatud ümbrusega ning heakorrastatud külakeskusega elujõuline küla.
- Külarahvas on aktiivse eluhoiakuga, vähenenud on isikutevahelised vastuolud.
- Ettevõtlus on arenenud ja keskkonnasäästlik. Küla on arenevas seisundis. Külas on tekkinud uusi töökohti. Külla on tulnud uusi noori peresid, kes on siia rajanud oma kodud.

- Aastaringelt tegutsevad kõrgel tasemel puhkemajanduse ja turismi ettevõtted, mis on koondunud osühingusse, mis tegeleb reklaami ja üldise turismiarendusega (tööle on võetud turismikorraldaja või on vastavalt arenenud Võrtsjärve Sihtasutus).
- Silmailu pakuvad haritud põllud, hooldatud majapidamised ja korrastatud ning laiendatud külakeskus.
- Vanad lagununud hooned on korrastatud või likvideeritud.
- Külas töötab renoveeritud kauplus koos toitlustuskohaga. Külas müüakse nõuetele vastavas müügipunktis värsket kala.
- Turistid, puhkajad ja harrastuskalamehed saavad külas ööbida, olemas on võimalused aktiivseks ja eksklusiivseks puhkuseks.
- Käivitatud on mitmed traditsioone kandvad tegevused (Valma regatid, vee- ja jääspordi üritused jms).
- Külas on konkurentsivõimeline infrastruktuur (tolmuvabad põhiteed, korras elektriliinid, hästi toimiv telefoni- ja internetiühendus, jne).
- Küla sõbralikus ja turvalises keskkonnas on hea elada nii vanal kui noorel.
- Küla arengut ja arengukava elluviimist juhib MTÜ Valma külaselts.
- Külamajas ja selle juures olevatel mänguplatsidel leiavad tegevust nii vanad kui noored
- Laienenud on interneti (digitaalne kaabeltelevisioon?, valguskaabel) ja multimeedia kasutamise võimalused (regulaarselt toimib kino multimeedia vahenditega, külarahvas on varustatud Skyp-tüüpi sidega jne). On loodud head kaugtöö võimalused.
- Muistne külakoht on uuesti välja ehitatud ja avatud turistidele. „Valma mehe” haud on märgistatud ja selle juurde viib korralik valgustatud tee ja rajatud on uus elektriliin.

4. VALMA KÜLA ARENGUMEETMED JA TEGEVUSKAVA 2014 - 2020

4.1. Ühiskondlikud meetmed (rajatised jms)

4.1.1. Külamaja-infopunkt

Külamaja-infopunkti väljaarendamine peaks jätkuma järgmiste tegevuste ja ajagraafiku järgi:

- Külamaja laiendus - 2016
- Kivisillutisega parkimisplats koos piiretega - 2016-2017
- Renoveerida kohalik vee- ja kanalisatsioonivõrk - 2020

Külas asuvate talude, elamute, sadamate ja randumiskohtade ning muude vaatamisväärsuste (muistne asulakoht) jne paiknemise kohta vajavad informatsiooni nii avalikkus kui ka päästeteenistus (kiirabi, tuletõrje ja politsei), et olla külas abiks turvalisuse tagamisel. Külaliste ja turistide jaoks on tähtis leida üles külas leiduvad vaatamisväärsused ja turiste teenindavad objektid.

4.1.2. Eksponeerida Valma küla sümbol-bränd – „Valma mees”

Valmas elati juba 4000-6000 aastat e.m.a. Seega on Valma mehe täpsustatud vanus kuskil 5000-6000 aastat. Sellest võiks luua külale logo ja võimalik, et ka meie küla märk (näiteks tellida väikeseid Valma mehi ja hakata neid müüma koos *storyga*). Valma mehe lugu on väga tähtis ka välituristide jaoks ning küla tutvustamiseks.

- Koostada ja paigaldada külla viivate teede äärde külakaart - 2015
- Paigaldada kinnistute juurde viivate siseteede algusesse üldarusaadavate ja ühtse kujundusega talude (kinnistute) nimetahvlid - 2016
- Rajada juurdepääsutee muistsele Valma asulakohale - 2016-2017
- Luua muistses Valma küla asukohas puhkeotstarbeline püsiatraktsioon (püstkoda, lõkkeasemed, telkimis- ja parkimisplatsid, infotahvel jms) - 2018-2020
- Koostada Valma küla voldik ja infobrošüür - 2014

4.1.3. Traditsioonide taastamine

Kuna erinevatel põhjustel on Valma küla seltsielu hääbumas, siis on selle käivitamiseks otstarbekas hakata korraldama regulaarseid ja traditsioone kandvaid üritusi. Selleks on arengukavas planeeritud:

- Hakata korraldama iga-aastaseid üle-Võrtsjärvelisi avalikkusele suunatud üritusena kalurite päevi
igal aastal juulikuu esimesel laupäeval - igal aastal
- Regulaarsete külakokkutulekute korraldamine (nii praegustele kui ka kunagistele külaelanikele ja nende järeltulijatele) - 5. a tagant
- Valma purjeregati taaselustamine - alates 2015

- Muude avalike suurürituste korraldamine (autode ja mootorrataste jääraja võistlused, jääpurjetamine, aerutamine, jm avalikud üritused – kino purjede peal, puhkpilli kontserdid jne) - igal aastal
- Regulaarselt toimuvate tähtpäevade tähistamine (uusaasta, naistepäev, emadepäev, jaanipäev, lõikuspüha, mardi- ja kadripäevad, Teadmiste päeva tähistamine, isadepäev, jõulupühad jne) - igal aastal
- Üldharivate ürituste perioodiline korraldamine (arvutiõpe, tervisepäevad, käsitöö, kokandus-kalaroad, kohtumised kultuuriinimeste ja poliitikutega jne) - igal aastal

4.1.4. Puhkesadamad ja ujumiskohad

Seoses sellega, et Valmas puudub praegu vajaliku tagamaata üldkasutatav puhkesadam, on otstarbekas eeloleval ajaperioodil - kuni 2020 selgitada võimalused vana muuli piirkonda ühiskondliku maa soetamiseks ja vana muuli taastamiseks üldkasutatava paadisadamana. Juuresolev maa-ala ei kuuluks üldjuhul hoonestamisele ja sellel piirduakse vaid hädavajalike ehitiste püstitamisega – näiteks sadamahoone, teenindushoone. Samuti tuleb territooriumile luua vajalik eraldi juurdepääs ning kommunikatsioonivõrgud (elekter, side, vesi, kanalisatsioon, prügikonteinerid jms)

- Koos Viljandi vallaga koostada ühiskasutuses oleva puhkesadama ja puhketerritooriumi arengukava - 2016
- Reserveerida Viljandi Vallavolikogu otsustega vajalikud maa-alad - 2016
- Taotleda vahendid maa ostmiseks - 2016
- Koostada projekt vana muuli taastamiseks ja väljaehitamiseks - 2017
- Välja ehitada kommunikatsioonid ja hoonestus - 2019

4.1.5. Valgustatud liuväli

Iseeneseslikult on küla lapsed vanemate abil rajanud kalasadama territooriumile igal sobivate jääoludega aastatel liuvälja ja karuselli. See tegevus võiks muutuda süsteemseks ja plaanipäraseks. Avalikku liuvälja võiksid kasutada ka teiste lähikülade lapsed ja asjahuvilised.

- Rajada välisvalgustus ja muretseda vajalik inventar - 2018
- Lülitada liuvälja hooldamise kulud Viljandi valla eelarvesse - igal aastal
- Teavitada avalikkusele liuvälja kasutamise võimalustest valla ajalehe ja ajalehe „Sakala“ vahendusel - 2018

4. 2. Infrastruktuuri rajatised ja tegevused

4.2.1. Teedevõrgu arendamine

- Taotleda koos Viljandi vallaga Valma-Mustla riigitee muutmist tolmuwabaks - 2015
- Olemasoleva riigimaantee kõrvale rajada Marama kaupluse juurest Valma keskusesni 3 km pikkune kergliiklustee - 2017
- Teha eeltööd ja arendada välja esimeses järjekorras Valma keskasula piires heakorrastatud ja valgustatud rannapromenaad - 2018

(Seejuures arvestada, et ideaaljuhul saaks pikendada rannapromenaadi ka Valma keskasulast väljapoole ja ta kulgeks Valma üldkasutatava puhkeala piires mööda Võrtsjärve äärset kallasrada. Selleks on vaja puhastada risust ja võsast olemasolev kallasrada ja paigaldada esimeses järjekorras purustatud kruuskate. Lõunasuunas tuleks promenaadi pikendada kuni Saba neemikuni, kus asub Valma muinasasula ja põhjasuunas kuni Oiu asulani).

- Valma keskasulast ümbersõidutee vajadus muutub järjest aktuaalsemaks seoses liikluse intensiivistumisega Valma-Mustla riiklikul maanteel. Selleks, et jätta alles võimalus Valmast ümbersõidutee rajamiseks, tuleks Viljandi vallal reserveerida maa ümbersõidutee kavandamiseks ja mitte lubada selles piirkonnas rajada püsihoonestust. Valma külasisene riigimaantee jääks tulevikus asfalkattega Valma külakeskuse siseteks - 2022
- Tartu-Viljandi riigimaanteel suureneb lähiaastatel liiklus veelgi ja järjest ohtlikumaks muutub laste koolitee Valmast Kalmetule ja tagasi. Tuleks ilmselt hakata mõtlema ka kergliiklustee rajamisele lõigul Kalmetu-Valma teerist - 2025

Samuti luua Võrtsjärve ümber jalgrattatee, mis Viljandi maakonna puhul on oluline eeskätt lõigul Oiu - Leie - Rannu-Jõesuu. See realiseeruks tõenäoliselt kaugemas perspektiivis, kuid sellele tuleks mõelda planeeringute tegemisel ja kooskõlastamisel juba praegu.

4.2.2. Elekter ja side

- Vanad alumiiniumtraatidega elektriliinid asendatakse õhukaablitega - 2017
- Rajada risti Valma-Väluste maanteega järve äärde viivatele ühiskondlikult kasutatavatele teedele tänavavalgustus - 2018
- Ehitada tänavavalgustus piki Valma-Väluste riigimaanteed Valma keskasulast lõunasuunas kuni Raudsepa talude kompleksini - 2019
- Arendada aktiivset tegevust, et Valma küla saaks

- kvaliteetse digiteleviiooni, mobiil- ja internetiside levi piirkonnaks - 2018
- Varustada rannapromenaad keskkonnasõbraliku tänavavalgustusega samaaegselt rannapromenaadi väljaarendamisega - 2020

4.2.3. Vesi ja kanalisatsioon

- Teha olemasolevate veevarustus- ja kanalisatsiooni-võrkude kaardistus ja kavandada abinõud Valmasse täiendavate vee- ja kanalisatsioonitrasside ehituseks - 2019
- Viljandi Vallavolikogul tuleks arutleda selle üle, kas liitumine Viljandi Veevärgiga oli teiste Viiratsi valla külade (va Viiratsi ja Vana-Võidu alevikud) arenguid silmas pidades optimaalne ja kasulik? Või oleks vaja luua Viljandi valla koosseisus iseseisev kommunaalmajanduslik ettevõte? - 2015

4.2.4. Lagunevad hooned

Valma keskasulas asub terve rida räämas ja sisulise kasutuseta hooned (vana kalapunkti hoone, põlenud klubihoone varemed, täielikult rüüstatud töökoda, mõned farmihooned, põlenud saun järvekaldal, endise bensiinijaama varemed jne). Aasta aastalt muutuvad tiheasustusega külas paiknevad eraomandis, ühisomandis või siis konkreetse peremeheta hooned järjest suuremaks probleemiks Valma külale. Lisaks ebaesteetilisele välimusele, muutub järjest suuremaks nende varisemisoht. Eriti ohustatud on lapsed, kelle meeldib nendes hoonetes mängida ning kes nendes lihtsalt ajaviiteks ringi kolavad.

Meie ette on kerkinud tõsine küsimus, mis nendest hoonetest saab ja kuidas olukorda lahendada? Alljärgnevalt on esitatud paar mõtet AK juurde:

- Arutada Viljandi Vallavalitsuse tasemel vanade hoonete likvideerimise küsimust - 2014
- Kutsuda lagunevate hoonete omanikud kokku ja töötada koos välja võimalikud lahendusteel hoonete heakorrastamiseks või lammutamiseks - 2014

AK meetmena kavandame seega koostöös nende omanikega ja vallavalitsusega otsida võimalusi nende hoonete konserveerimiseks, remontimiseks, lammutamiseks või uuesti kasutusele võtmiseks. Selleks vajame ilmselt eraldi programmi ja meetmete kava.

4.2.5. Valma külaseltsi arendamine

Valma küla AK koostades selgus, et tegemist vajavaid töid ja rakendamist vajavaid meetmeid sai ootamatult palju. Selleks, et Valma küla AK ei jääks ainult paberile, vaid selles ettenähtud meetmeid rakendataks aktiivselt kindla kava alusel, on vajalik seltsi tegevust kiiresti edasi arendada. Praegu on seltsil 32 liiget. Sellest ilmselt ei piisa.

- Koos külaelanikega peaksime alustama aktiivset propagandat Valma külaseltsi liikmete arvu

- suurendamiseks - pidevalt alates 2014
- Paluda Viljandi vallal näha oma eelarves ette konkreetsed toetused Valma külaseltsi käigus- hoidmise kulutuste katteks (ca 2 000 eurot aastas) - 2014
 - Viljandi Vallavalitsusel kaaluda arenguprojektide kirjutaja-vormistaja tööle võtmist - 2014
 - Peaksime üheskoos jõudma niikaugemale, et enamik Valma inimesi oleks aktiivsed külaseltsi liikmed. Samuti võiksid liikmeks hakata ka külas mitteelavad, kuid Valma külaelu toetavad ettevõtjad ja kinnisvarade omanikud - 2014
 - Kuna AKs toodud tegevused ja meetmed on osaliselt seotud ka naaberküladega, siis võiks kaaluda nende külade lülitamist Valma piirkonna arengukavasse - alates 2014

4.3. Ettevõtluse arengu toetamine

Ettevõtluse arendamine ei kuulu otseselt Valma küla arengukava koosseisu. On loomulik, et iga ettevõtja omab iseseisvat arengukava oma ettevõtte arendamiseks. Samal ajal on mistahes ettevõtja areng Valma küla jaoks üliolulise tähtsusega. Kui poleks ettevõtjaid, poleks külas tööd ja inimestel ka motiivi külas elamiseks. Seepärast oleme Valma küla arengukavas ette näinud ka rea meetmeid, mis ettevõtluse arengut toetaksid. Alljärgnevalt mõned ideed:

4.3.1. Kalandus

Võrtsjärve ääres Valma külas on juba väga ammustest aegadest tegeletud kalandusega. Võrtsjärve kalurid on koondunud peamiselt Valma külasse. Kunagine Valma Kalamajand oli Võrtsjärve kalanduse keskuseks. Tol ajal rajati uus kalasadam, ehitati külmkambrite ja telfertõstukiga varustatud kala vastuvõtupunkt. Samuti alustati kala esmase ümbertöötlemisega.

Võrtsjärve kalanduse arendamise võimalused on praegu piiratud Võrtsjärve kalavarudega. Olenevalt püügivahendite efektiivsusest määrab see sisuliselt ka kalurite arvu ehk inimeste (perede) hulga, kes omavad võimalusi end aastaringelt kalandusest elatada. Orienteerivatel hinnangutel on optimaalseks kalurite arvuks 25-30 kutselist kalurit. Paljudes kaluriperedes toimub ka esmane kalatöötlemine ja konserveerimine. Kalapüügi tipperioodidel aga ei suuda kaluripered kogu väljapüütud kala kaubakalaks ümbertöödelda ja müüvad selle värskena kokkuostjatele suhteliselt madalate hindadega. Lisaks pole kaluritel sageli võimalusi realiseerida (müüa sigalatele) ka püünistesse sattunud peenkala. On juhtumeid, kui maasse maetakse sadade kilogrammide viisi peenkala. Oma ühise kalatööstuse olemasolul oleks võimalik osa peenkalast ka konserveerida ning kalapuhastusjäätmetest valmistada väärtuslikku valgurikast toitu ka looma- ja kalakasvatustele. Selline tegevus looks Valmasse uusi töökohti ja tooks kaluritele ja ettevõtjatele ka lisatulu.

Praeguseks ajaks on Võrtsjärve kalanduse ühisareng sisuliselt seiskunud. Lisaks on olemas veel ohud, et Võrtsjärve kalurid ei suuda isegi sellisel määral koonduda, et kasutada ära Euroopa Liidu tõukefondidest saadavaid toetusi nii kalasadama korrastamiseks kui ka ühise esmase kalatöötlemisköögi rajamiseks endise kalapunkti hoonesse. Hetkeseis on selles osas üsnagi kurb ja me ei näe sellele häid ja kiiresti realiseeritavaid lahendusi. Sellest tulenevalt teeme arengukavasse järgmised ettepanekud:

- Alustada Viljandi valla initsiatiivil läbirääkimisi kaluritega nende ühistegevuse arendamiseks - 2014
- Informeerida Võrtsjärve kalureid toetuse saamise võimalustest (LEADER, PRIA, EAS, MES, KIK jt) programmide kaudu - 2014-2015
- Võrtsjärve kalatoodangu suurendamiseks palume Viljandi vallal hakata toetama ideed Võrtsjärve vee- taseme reguleerimiseks (tõstmiseks), mis võimaldab kalasaake suurendada orienteeruvalt 25-30% - alates 2014
- Arendada praegu laguneva kalapunkti baasil välja kalaköök - 2016-2018

- Viljandi vallal pakkuda ettevõtjatele välja idee rajada Võrtsjärve äärde kaasaegne kalakasvatus ja luua selleks eelistusi (tasuta maa, detailplaneeringu koostamise toetus jms)

- 2015

4.3.2. Põllumajandus ja maaettevõtlus

Nii nagu Võrtsjärve kalanduses on arenguvõimalused sõltuvalt tooraine mahust piiratud, on analoogne olukord ka põllumajanduses, kus tootmismahu määrab piirkonnas olev haritava maa suurus. Praktiliselt kogu olemasolev põllumajanduslik tootmisressurss Valma piirkonnas on kasutusele võetud. Mõnel pool on veel kasutamata maid, mis on kasutusest väljas peamiselt segaste omandisuhete aga ka väiketootmise vähese tasuvuse tõttu. Mida teha, et ka need kasutusele võtta?

Valma piirkonnas tuleks põllumajanduse arengul silmas pidada ja toetada järgmisi tegevussuundi:

- Arendada teraviljakasvatust ning teha rohkem taludevahelist koostööd. Talupidajad võiksid koos naaberkülade talunikega kavandada masinate ühiskasutamist aga ka põllumajanduskaupade valmistamist ning turustamist (mahepõllumajandus, turustusühistud jms).
- Tulenevalt kalanduse olemasolust võiks kaaluda ühisettevõtte loomist koos kaluritega (innovatsioon kala-köögiviljatööstuses - kala-köögiviljakonservid, konservkalasupid, marineeritud tooted jms).
- Prügikala ja köögiviljajäätmete baasil arendada kohalikku jahindustegevust (ulukite söötmine) ja väikekarusloomakasvatust (tšintsiljad, küülikud, naaritsad, hõberebased ?)
- Valma küla põldudel kasvavad suhteliselt hästi raps ja teised õlikultuurid. (kanep???) . Propageerida põllumajandustootjate liitumist tulundusühistuga KEVILI.

4.3.3. Metsandus ja paadiehitus

Esiailgu tundub, et metsanduse arendamiseks Valmas erilisi perspektiive erametsamassiivide puudumise tõttu ei ole. Metsal on majandusele siiski ka teatud kaasmõjud. Metsadest on kalurid läbi aegade saanud materjali paatide valmistamiseks mõrravaiadeks, kütteks jms. Kindlasti on võimalik arendada kohalikku käsitööstust mitmesuguste puidust esemete ja niššitoodete valmistamiseks. Kuna kaasaegne saetööstus vajab suurt hulka metsamaterjali ja vastavaid kõrgtehnoloogilisi seadmeid võib väikeste käsitööstuslike puidutsehhide asutamine olla küla jaoks küllaltki atraktiivne.

2005. a sügisel lasti Valmas vette üle mitmekümne aasta jälle üks kalepurjekas, mis on turistide ja puhkajate jaoks osutunud üliatraktiivseks. Järgmistel aastatel rajati oma laevatehas ja on valmis saadud veel kaks kalepurjekat ning mitmed puidust aerupaadid. Sedalaadi tegevusi peaks vald toetama. Valmas tegutseb OÜ Marant, kes on arendanud paadiehitust ja kalepurjekate valmistamist.

Mõned mõtted edasiseks:

- Kutsuda Viljandi valla initsiatiivil kokku **ettevõtluse arendamise konverents**, kus arutada ettevõtluse olukorda Viljandi vallas, genereerida uusi ideid ettevõtluse arendamiseks Viljandi vallas, sh ka Valmas.
- Valma märki kandva paadiehituse edasiarendamine. Puu-, metall- ja plastikpaatide ehitamine - nii töö- kui ka lõbusõidupaadid? Valma kaleseltsi arendamine. Olemasolevate puidust paatide remondi korraldamine.

4.3.4. Puhkemajandus ja turism

Praegu tegutseb Valmas viis turismi ettevõtet. Ettevõtjatel tuleks koos maha istuda ja välja mõelda, mida me üheskoos teha saame. Võib-olla tuleb tegevusi ja ettevõtjaid veel juurde. Initsiatiivi võtaks omale MTÜ Valma Külaselts.

Mõned ettepanekud:

- Erinevate turismiettevõtjate tegevust tuleks rohkem koordineerida. Mõttetu on üksteise „surnuks” konkureerimine. Võrtsjärvega seotud atraktsioonide ja tegevuste ühisarendamine (regatid, kalasport, vee- ja jääsport).
- Rekonstrueerida ja võtta motell-konverentsihoone-angerjarestoranina aastaringsele kasutusele Valma vana keskusehoone (kuulub praegu Vello Mikule).
- Avada Valmas suveperioodiks praeguse külamaja baasil (kõrval) toidutarebaar, mis oleks vajalik nii külarahvale kui ka Valma külalistele-turistidele ning mis püüaks kinni tee peal liikuva raha.

5. ARENGUKAVA MEETMETE AJAKAVAST JA RAHASTAMISEST

Orienteeruvate hinnangute kohaselt ulatub Valma küla AKs ettenähtud meetmete üldmaksumus miljonitesse eurodesse. Nende realiseerimine on kavandatud pikema perioodi (üle10 aasta) peale, seega esialgu suurena näivad summad jagunevad paljude aastate peale.

Valma küla AK koostades selgus, et konkreetsete meetmete hinda ja rahastamist on praktiliselt võimatu ette prognoosida. Sellest tulenevalt ongi iga eelpoolkirjeldatud meetme järele kirjutatud ainult orienteeruvalt aastaarv, mis näitab aega, millal meede võiks olla realiseeritud. Küll on aga kirjeldatud meetmed ise üsna selgeks orientiiriks ja abivahendiks Viljandi valla arengukava ja aastaeelarvete koostamisel.

On selge, et Viljandi vald üksi ei suuda kavandatud meetmeid realiseerida. Lisaks vallale on kavandatud meetmete rahastamist ka Võrtsjärve Sihtasutuse projektidest ning teistest külade arengule suunatud fondidest (PRIA, EAS jt). Leiame, et Võrtsjärve paadikanalite regulaarset puhastamist setetest peaks toetama Keskkonna Investeeringute Keskus (KIK).

Käesolev Valma küla AK on heaks kiidetud Valma külarahva üldkoosolekul 29. novembril 2013.